

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Rolando Bugio

V kurso,

Civilinių ginčų teisės šakos studento

Magistro darbas

**Teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo ypatumai.
Peculiarities of the implementation of judicial control of enforcement
proceedings.**

Vadovė: partnerystės prof. dr. Egidija Tamošiūnienė

Recenzentas: partnerystės docentas Andžej Maciejevski

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Darbe analizuojami teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo ypatumai. Nors vykdymo procesas laikomas baigiamąja civilinio proceso stadija, kurioje pagrindinis vaidmuo tenka teismo sprendimus vykdančiam subjektui – antstoliui, esant poreikiui šiame procese atliktų veiksmų (neveikimo) teisėtumo vertinimą atlieka ir teismas. Teisminė vykdymo proceso kontrolė pasireiškia konkrečiomis teismo atliekamomis funkcijomis, tokiomis kaip vykdymo proceso dalyvių teisių gynimas ar tam tikrų kliūčių vykdymo procese pašalinimas. Tiriamos teismo atliekamų funkcijų vykdymo procese formos, įgyvendinimo ypatumai. Aptariant vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo ypatumus analizuojami vykdymo procesą reglamentuojantys teisės aktai ir teismų praktika. Taip pat analizuojama vykdymo proceso ir teisminės vykdymo proceso kontrolės samprata, atskiras dėmesys skiriamas teisinio reguliavimo kaitai, siekiant išsiaiškinti vykdymo proceso kontrolės pokyčius.

Pagrindiniai žodžiai: Vykdymo procesas, teismas, vykdymo proceso kontrolė, antstolis.

The paper analyzes the peculiarities of judicial control over enforcement proceedings in Lithuania. Judicial control of the enforcement process is manifested through specific functions performed by the court, such as protecting the rights of participants in enforcement proceedings and removing obstacles in the process. The forms of these judicial functions and the peculiarities of their implementation are examined. The specifics of judicial control over enforcement proceedings are analyzed in the context of legal acts regulating enforcement procedures and relevant case law. The paper also explores the concept of enforcement proceedings and judicial control, with a particular focus on changes in legal regulation to identify shifts in the control of enforcement proceedings.

Key words: Enforcement proceedings, court, control of the enforcement process, bailiff.

TURINYS

IŽANGA	2
1. Teisminė vykdymo proceso kontrolė.....	5
1.1 Vykdyto proceso samprata ir reikšmė.....	5
1.2 Vykdyto proceso kontrolės samprata ir paskirtis.....	8
2. Teismo funkcijų vykdymo procese teisinio reguliavimo kaita	11
2.1. Išnykusios teisminės vykdymo proceso kontrolės funkcijos	11
2.2. Pakitusios teisminės vykdymo proceso kontrolės funkcijos.....	15
3. Teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo formos	20
3.1. Vykdomojo dokumento išdavimas	20
3.2. Sankcijų skyrimas vykdymo procese.....	24
3.3. Kliūčių vykdymo procese pašalinimas	35
3.4. Taikos sutarties vykdymo procese tvirtinimas.....	52
3.5. Vykdyto proceso dalyvių teisių gynimas.....	53
IŠVADOS	61
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	62
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70

IŽANGA

Temos aktualumas. Asmenys, kurie kreipiasi į teismą pažeistų teisių gynybos siekia ne tik palankaus teismo sprendimo, bet ir realaus šio sprendimo įvykdymo, kitaip teisminės gynybos siekianti šalis norimo tikslo nepasiektų. Teismui priėmus galutinį sprendimą valstybei kyla pareiga užtikrinti šio sprendimo privalomumą ir realų įgyvendinimą, todėl asmeniui, kuriam sprendimu yra suformuluoti tam tikri paliepimai, šių paliepimų neįvykdžius, yra taikomos priverstinio vykdymo priemonės. Jas taikyti Lietuvos Respublikoje deleguota antstoliams. Teismui priėmus galutinį sprendimą paprastai laikoma, kad ginčas tarp šalių yra išspręstas, tačiau tam tikri ginčai bei nesklandumai galimi ir vykdymo procese. Taip pat svarbu, kad vykdymo procese taikomos priverstinio pobūdžio priemonės atitiktų teisės reikalavimus. Būtent teismas sprendžia vykdymo procese kylančius ginčus ir užtikrina vykdymo proceso teisėtumą.

Šiame darbe analizuojamos temos pagrindinė problema kildinama iš teismo atliekamos vykdymo procese kontrolės funkcijos, jos įgyvendinimo ypatumų, šios kontrolės formos ir būdų. Teismas įgyvendindamas vykdymo proceso kontrolę atlieka įvairias funkcijas, kuriomis užtikrina vykdymo proceso teisėtumą, t. y. gina vykdymo proceso dalyvių teises, šalina kliūtis, kurios iškyla vykdymo procese, išduoda vykdomuosius dokumentus, kurių pagrindu pradedama vykdomoji byla ir sprendžia kitus vykdymo procesui aktualius klausimus. Darbe analizuojamos teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo formos ir jų įtaka vykdymo procesui, atskleidžiami atskirų teismo funkcijų vykdymo procese įgyvendinimo ypatumai.

Teismo vaidmuo vykdymo procese ne visada buvo vienodas, todėl atskiras dėmesys skiriamas teisinio reguliavimo kaitai, siekiant atskleisti teisminės vykdymo proceso kontrolės intensyvumo pokyčius. Vykdymo procesas išlieka aktualia tema subjektinių teisių gynybos kontekste, nes būtent vykdymo procese labiausiai išryškėja viso teismo proceso esmė, nes nuo vykdymo proceso efektyvumo priklauso ar teismo sprendimas bus įvykdytas. Vykdymo procese taikomos priverstinio pobūdžio priemonės, todėl tokių priemonių taikymas turi būti griežtai prižiūrimas siekiant užtikrinti teisės viršenybės principą, kuris neišvengiamai paliečia didelę dalį valstybės piliečių.

Darbo originalumas. Detaliai teismo vaidmuo vykdymo procese tirtas E. Stauskienės disertacijoje, kuris parašytas 2006 metais, tačiau vykdymo proceso normos per devyniolika

metų buvo ne kartą keičiamos. Didžioji dalis mokslinių straipsnių apie vykdymo procesą, tiek kiek jame analizuojama teismo daroma intervencija į vykdymo procesą, parašyta 2002-2008 metais. Manytina, kad teisės mokslininkų dėmesį patraukė 2003 metais reformuotas vykdymo procesas. Bene naujausias mokslinis darbas, kuris nors iš dalies apžvelgia šio darbo problemą yra 2023 metais išleistas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso mokslinis praktinis komentaras, tačiau šiame darbe komentuojamos vykdymo proceso normos, o teisminei vykdymo proceso kontrolei atskiro dėmesio neskiriama. Teismo vaidmens vykdymo procese reguliavimo kaita apžvelgta 2017 metais išleistame moksliniame darbe „Lietuvos teisė 1918-2018 Šimtmečio patirtis ir perspektyvos“. Darbe apžvelgiama teismo vaidmens kaita laikotarpiu nuo 1918 m. iki 2018 m., tačiau darbe analizuojami pamatiniai teisminės vykdymo proceso kontrolės principai ir tikslai atsižvelgiant į konkretaus laikotarpio kontekstą, darbe šiuolaikinio teisinio reguliavimo kaita apžvelgiama tik bendrais bruožais, ypatingo dėmesio atskiroms teismo funkcijoms vykdymo procese neskiriant.

Per pastaruosius penkerius metus bent iš dalies su vykdymo procesu susiję parašyti šie magistro darbai: Odetos Maceikonienės 2021 metais parašytas darbas „Mediacijos proceso metu pasiektų susitarimų įforminimo ir vykdymo problemos“, kuris apžvelgia mediacijoje pasiektų susitarimų priverstinį vykdymą, Rusnės Valytės 2022 m. parašytas „Nepiniginio pobūdžio sprendimų vykdymo ypatumai“, kuriame analizuojamas nepiniginio pobūdžio sprendimų vykdymas, o teismo vaidmuo vykdymo procese aptariamas epizodiškai. Gabijos Buteikytės 2022 m. parašytas darbas „Antstolio veiklos principai“, tačiau šiame darbe dėmesys skiriamas ne teismui vykdymo procese, o antstolio atliekamai veiklai. Ivonos Bukovskos 2022 m. parašytas darbas „Mediacijos taikymo vykdymo procese ginčiuose dėl vaiko galimybės“, kuriame aktualūs nebent vykdymo procese kylantys ginčai, susiję su vaikais.

Taigi, nagrinėjama tema aktuali dėl teisės mokslininkų naujų darbų stokos, dauguma darbų parašyta beveik prieš dvidešimt metų, o vykdymo procesą reguliuojančios normos bėgant laikui buvo keičiamos bene dažniausiai, atitinkamai peržiūrint ir teismo funkcijas vykdymo procese.

Darbo tikslai. Šio magistrinio darbo tikslas išanalizuoti teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo ypatumus Lietuvoje, aptariant konkrečias teismo atliekamas funkcijas vykdymo procese. Taip pat magistro darbe keliamas tikslas atskleisti teismo atliekamų funkcijų vykdymo procese kaitą.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti Lietuvos teisės aktuose įtvirtintas teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo formas (funkcijas).
2. Išanalizuoti teismo atliekamų funkcijų vykdymo procese kaitą ir šio vaidmens pokyčių priežastis.
3. Atskleisti atskirų teismo funkcijų vykdymo procese reikšmę aptariant pagrindinius jų įgyvendinimo ypatumus, nustatytus teisės aktuose ir teismų praktikoje.

Tyrimo objektas. Pagrindinis šio magistro darbo tyrimo objektas yra teismo atliekama vykdymo proceso kontrolė (funkcijos), šios kontrolės įgyvendinimo ypatumai bei kaita.

Metodai. Rengiant magistro darbą naudotasi sisteminiu, lingvistinis, ir lyginamuoju – istoriniu metodais:

1. Sisteminis metodas pasireiškia analizuojant teisminę vykdymo proceso kontrolę aiškinant konkrečias teismo atliekamas funkcijas vykdymo procese, kurios perteikiamos teisės normose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje.
2. Lingvistinis metodas pasireiškia vertinant teisės normose įtvirtintą teisinį reguliavimą siekiant atskleisti jo esmę.
3. Lyginamasis – istorinis metodas pasireiškia lyginant vykdymo proceso normas reguliuojančias teismo atliekamas funkcijas vykdymo procese, vertinant šio teisinio reguliavimo kaitą.

Svarbiausi šaltiniai. Magistro darbe analizuojami teisės norminiai aktai, teismų praktika, specialioji literatūra ir kiti šaltiniai. Svarbiausi šaltiniai yra Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – CPK), Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (toliau – Antstolių įstatymas) ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo (toliau – Sprendimų vykdymo instrukcija). Minėti teisės aktai svarbūs dėl vykdymo proceso teisinio reguliavimo, įtvirtinančio teisminę vykdymo proceso kontrolę ir pačias vykdymo proceso taisykles. Taip pat svarbūs Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir žemesnių instancijų teismų išaiškinimai, sudarantys galimybę analizuoti teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimą praktikoje, teismų išaiškinimai užpildo teisinio reguliavimo neaiškumus ir vykdymo procese kylančias problemas. Be to, ypač svarbūs E. Tamošiūnienės, V. Višinskio, R. Jokubausko, E. Laužiko, V. Mikelėno, V. Nekrošiaus ir kitų autorių darbai dėl juose pateikiamų įžvalgų nagrinėjamai temai. Taip pat vertingi įstatymų pakeitimo projektų aiškinamieji raštai, kurie leidžia geriau suprasti vykdymo proceso reguliavimo pakeitimus ir įstatymų leidėjo valią šiais klausimais.

1. Teisminė vykdymo proceso kontrolė

1.1 Vykdyto proceso samprata ir reikšmė

Visuotinai pripažįstama, kad kiekvienas žmogus siekiantis apginti pažeidžiamas teises ar teisėtus turi teisę į teisminę gynybą. Teisminė gynyba įgyvendinama teismui padavus įstatymų reikalavimus atitinkantį ieškinį, kuriuo asmuo, kurio teisės yra pažeidžiamos, pareiškia reikalavimą atsakovui. Pareikštas reikalavimas (ieškinio dalykas) yra konkreti pažeistų teisių apgynimo įgyvendinimo forma, siekiant atkurti teisių ir pareigų pusiausvyrą tarp šalių. Teisminis procesas paprastai užbaigiamas teismo sprendimu ar nutartimi, kuriais išsprendžiamas tarp šalių kilęs ginčas. Tačiau asmens, kuris kreipėsi teisminės gynybos pagrindinis tikslas nėra gauti teismo priimtą procesinį dokumentą, tokį asmenį domina reali pažeistų teisių gynyba, t. y. šiam asmeniui palankaus teismo sprendimo realus įgyvendinimas. Teismo sprendimas ar nutartis gali būti įgyvendinamas gera valia, tam net nebūtina sulaukti teismo sprendimo ar nutarties įsiteisėjimo, tačiau nepalankus teismo sprendimas gera valia įgyvendinamas toli gražu ne visada, todėl yra būtinas priverstinis vykdymo procesas.

Kalbant apie vykdymo proceso prigimtį ir jo vietą teisės sistemoje, teisės doktrinoje vienareikšmiškos nuomonės nėra. Apibendrinus įvairias teisės mokslininkų nuomones galima išskirti tris pagrindines pozicijas: 1) vykdymo procesas yra baigiamoji civilinio proceso stadija; 2) vykdymo procesas yra savarankiška teisės šaka (vykdymo teisė arba vykdymo proceso teisė); 3) vykdymo procesą reguliuojančios normos yra administracinės (viešosios) teisės dalis (Jokubauskas, *et al.*, 2022, p. 13). Taigi, iš esmės laikoma, kad vykdymo procesas yra sudėtinė civilinio proceso dalis arba savarankiška teisės šaka. Argumentų apginti minėtas pozicijas galėtų rasti visų pozicijų šalininkai, tačiau sutiktina dėl vykdymo proceso tikslo – siekis užtikrinti veiksmingą teismo ar kitų institucijų priimtų sprendimų įvykdymą, kuo greičiau atkurti socialinę taiką tarp šalių, išlaikant jų interesų pusiausvyrą. Tai, ar vykdymo procesas bus laikomas savarankiška teisės šaka ar baigiamąja civilinio proceso stadija nėra taip svarbu, jei užtikrinamas realus ir efektyvus vykdymo procesas. Kiekviena valstybė sureguliuodama vykdymo proceso teisinius santykius turi teisę pasirinkti taikytiną vykdymo proceso modelį.

Pagal CPK 584 straipsnio 1 dalies 1 punktą teismo (arbitražo) priimti sprendimai ar nutartys yra vykdytini dokumentai. Aptariamo straipsnio 1 dalyje nustatytas baigtinis sąrašas teismo ir arbitražo priimamų procesinių sprendimų sąrašas, kurie gali būti vykdomi CPK

nustatyta tvarka. To paties straipsnio 2 dalyje nustatytas nebaigtinis kitų (ne teisminių) institucijų priverstine tvarka vykdytinų dokumentų sąrašas. Šie dokumentai taip pat vykdytini CPK nustatyta tvarka. Taigi vykdytini dokumentai gali būti skirstomi pagal juos priimančius subjektus, t. y. teismą (arbitražą) ir neteismines institucijas. Pastarųjų priimamus vykdytinus dokumentus nustato šių institucijų veiklą reglamentuojantys teisės aktai, tačiau jų priverstinio vykdymo tvarką nustato CPK.

Savo ruožtu vykdytini dokumentai gali būti įvykdyti gera valia arba priverstinai. Vykdytino dokumento įvykdymas gera valia yra labiausiai skatinamas vykdytino dokumento įvykdymo būdas, kadangi toks įvykdymo būdas yra greičiausias, ekonomiškiausias ir keliantis mažiausiai streso proceso šalims. Tačiau prireikus valstybė užtikrina vykdytino dokumento įvykdymą priverstinai. Pasitelkti prievartinio pobūdžio priemones vykdant vykdytinus dokumentus yra būtina, kitu atveju teismo ar kitos institucijos priimto vykdytino dokumento įvykdymas priklausytų išimtinai tik nuo skolininko valios, o tokia situacija negalima, nes mažai tikėtina, kad gera valia sprendimo neįvykdęs skolininkas, staiga persigalvos ir jį pradės vykdyti, ypač žinodamas, kad už tai jokios pasekmės negresia (Jokubauskas, *et al.*, 2022, p. 11). Asmuo, kuris siekia, kad jo atžvilgiu priimtas teismo sprendimas būtų realiai įgyvendintas, pats priversti skolininką vykdyti sprendimą negali, nes teisinėje valstybėje savavališka savigyna (su tam tikromis išimtimis) yra negalima. Būtent dėl šios priežasties prievartos mechanizmas užtikrinantis realų vykdytinų dokumentų vykdymą yra monopolizuotas valstybės (Stauskienė, 2006. p. 55). Valstybė yra įsipareigojusi kiekvienam teisės subjektui užtikrinti teisminę jo pažeistų teisių ir interesų gynybą, garantuojant, kad teismo proceso metu priimtas sprendimas bus įvykdytas prievarta. Savavališkos savigynos uždraudimas ir monopolinis prievartos mechanizmo sutelkimas tik valstybės rankose užkardo chaoso kilimą visuomenėje ir užtikrina visų asmenų lygybės prieš įstatymą principo įgyvendinimą. Tačiau kaip minėta, teismo ar kitos institucijos priimtą vykdytiną dokumentą įvykdžius gera valia, valstybės įsikišimas nereikalingas ir priverstinės vykdymo proceso priemonės nėra taikomos.

Tai, ar skolininkas gera valia įvykdys sprendimą ar ne, nėra vienintelis aspektas kalbant apie poreikį taikyti priverstines vykdymo proceso priemones, ne mažiau reikšmingas yra ir paties teismo ar kitos institucijos priimto sprendimo turinys ir pobūdis. Tai, ar sprendimą gali prireikti vykdyti priverstinai lemia jo vykdytinumo požymis, t. y. ar sprendimas yra besirealizuojantis savaime ar vis dėl to jam įvykdyti reikia atlikti tam tikrus sprendimo rezoliucinėje dalyje nustatytus paliepiamus. Teisės doktrinoje išskiriama, kad vykdyti reikia

sprendimus dėl priteisimo, kuriais kas nors yra priteisiama (dažniausiai pinigų suma), įpareigojama perduoti tam tikrą daiktą (pvz., grąžinti automobilį natūra), atlikti tam tikrus veiksmus arba nuo jų susilaikyti (pvz., išsikelti iš būsto arba susilaikyti nuo statybos darbų atlikimo). Priverstinio vykdymo nereikia sprendimams dėl pripažinimo (pvz., pripažinti sandorį negaliojančiu *ab initio*) ir teisinių santykių modifikavimo (pvz., laikyti, kad sutartis tarp šalių yra nenutraukta ir vykdytina), tokio pobūdžio sprendimai teisinį efektą sukelia vien savo įsiteisėjimu (CPK 18 straipsnis) (Laužikas *et al.*, 2005, p. 169-170). Skolininko valia tokio pobūdžio sprendimo įvykdymui jokios įtakos neturi ir negali turėti, nes tokio sprendimo poveikiui „įvykti“ jokių papildomų veiksmų atlikti nereikia. Tačiau kaip minėta, sprendimų dėl priteisimo atvejais, sprendimo rezoliucinėje dalyje suformuluotas reikalavimas sumokėti tam tikrą sumą yra realiai įgyvendinamas tik sumokėjus priteistą sumą, todėl tai, ar skolininkas (atsakovas) atliks sprendime suformuluotą paliepimą, lems ar sprendimo įgyvendinimui procese reikės dar vienos stadijos – vykdymo proceso (Stauskienė, 2006. p. 57). Tik pasitelkus vykdymo proceso numatytas priverstines priemones skolininkas bus priverstas paklusti priimtam sprendimui ir patenkinti ieškovo (išieškotojo) reikalavimus.

Jau aptarta, kad tai ar vykdant teismo ar kitos institucijos priimtą sprendimą prireiks vykdymo proceso, priklauso ne tik nuo sprendimo pobūdžio ar skolininko veiksmų (trukdymas ar neveikimas) priimto sprendimo atžvilgiu, bet ne ką mažiau reikšminga yra ir paties išieškotojo (ieškovo) apsisprendimo laisvė. Profesorė E. Tamošiūnienė daktaro disertacijoje išskyrė, kad vykdymo procesinių teisinių santykių atsiradimui yra reikalinga juridinių faktų sudėtis: 1) vykdomojo dokumento išdavimas; 2) vykdomojo dokumento pateikimas vykdyti; 3) vykdomojo dokumento priėmimas vykdyti (Stauskienė, 2006. p. 109). Minėta, kad priimtas teismo sprendimas yra vykdytinas dokumentas (CPK 584 straipsnio 1 dalies 1 punktas), tačiau pagrindas pradėti vykdymo procesą yra vykdomieji dokumentai (CPK 586 straipsnio 1 dalis). Būtent teismo sprendimo pagrindu gali būti išduotas vykdomasis dokumentas (vykdomasis raštas) vykdymo procesui pradėti (CPK 587 straipsnis). Taigi, vien tai, kad ieškovas gaus palankaus jam įsiteisėjusio teismo sprendimo kopiją ir atsakovas šio sprendimo nevykdys, savaime nereikš vykdymo proceso pradžios, nes, ar pradėti priverstinio pobūdžio išieškojimo procesą sprendžia išieškotojas. Tik procesą laimėjęs asmuo sprendžia ar kreiptis į teismą dėl vykdomojo rašto išdavimo (CPK 646 straipsnis) ir galiausiai sprendžia ar pateikti jį vykdyti antstoliui. Taigi, vykdymo procesas pradedamas tik išieškotojo (paprastai ieškovo) iniciatyva, tokiu būdu realizuojant civiliniame procese įtvirtintą dispozityvumo principą. Minėta ieškovo

dispozityvumo laisvė apima pirmuosius du minėtus juridinius faktus, kurių visumai esant galima kalbėti apie vykdymo proceso pradžią (vykdomojo dokumento išdavimas ir pateikimas vykdyti).

Taigi, vykdymo procesas yra viena iš teisminės gynybos dalių, kuria užtikrinama, kad priimti teismo ar kitų institucijų sprendimai būtų realiai įgyvendinami. Teisės doktrinoje vykdymo proceso teisinė prigimtis ir vieta teisės sistemoje vertinama skirtingai – kaip civilinio proceso baigiamoji stadija arba kaip savarankiška teisės šaka, tačiau pagrindinis vykdymo proceso tikslas, nepriklausomai nuo valstybėje vyraujančios vykdymo proceso koncepcijos, išlieka nepakitęs: garantuoti efektyvų ir operatyvų vykdomųjų dokumentų vykdymą. Sprendimas gali būti vykdomas gera valia arba priverstinai, pastaruoju atveju valstybė monopolizuoja prievartos mechanizmą, siekdama išvengti savavališkos savigynos. Sprendimų vykdymo būtinybė priklauso ne tik nuo skolininko elgesio, bet ir nuo paties sprendimo pobūdžio – kai kurie sprendimai teisinės pasekmės sukelia (realizuojasi) savaime, o kitiems įvykdyti reikia aktyvių veiksmų. Vykdomojo proceso glaudžiai susijęs su dispozityvumo principu – išieškotojas pats sprendžia, ar inicijuoti priverstinį išieškojimą. Vykdomojo procesą galima suprasti kaip veiklą, kurios metu priverstinai įvykdomas teismo ar kitos institucijos priimtas sprendimas.

1.2 Vykdomojo proceso kontrolės samprata ir paskirtis

Minėta, kad priverstinės vykdymo proceso priemonės sutelktos tik valstybės rankose. Kadangi vykdymo proceso priemonės yra prievartinio pobūdžio, jų naudojimas turi būti proporcingas ir tikslingas, o tokių priemonių panaudojimo tvarka griežtai sureguliuota įstatymo. Teisės doktrinoje pažymima, kad vykdymo proceso normos yra viešosios teisės normos (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 22). Tai reiškia, kad vykdymo proceso dalyviai (plačiaja prasme) privalo griežtai laikytis nustatytos vykdymo proceso eigos ir tvarkos, o šių imperatyvių taisyklių tinkamas laikymasis privalo būti užtikrintas. Pagal tai koks vykdymo proceso dalyvių vaidmuo yra vykdymo procese išskiriamos dvi vykdymo proceso dalyvių grupės: 1) dalyviai, vykdanys teisingumą ir užtikrinantys teismo sprendimų įgyvendinimą; 2) proceso dalyviai (byloje dalyvaujantys asmenys ir kiti proceso dalyviai) (Laužikas *et al.*, 2003, p. 225). Būtent pirmajai vykdymo proceso dalyvių grupei yra pavesta atlikti vykdymo proceso kontrolės funkcijas, o konkrečiau – teismui.

Pagal antstolių įstatymo 2 straipsnio 1 dalį antstolis – tai valstybės įgaliotas asmuo, kuriam valstybė suteikia vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas. Taigi, valstybė vykdytinių dokumentų vykdymo funkcijas yra pavedusi valstybės pareigūnams – antstoliams. To paties antstolių įstatymo 27 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad antstolio procesinių veiksmų teisėtumą Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka kontroliuoja teismas. Profesorė E. Tamošiūnienė daktaro disertacijoje nurodė, kad teismams suteikti valdingi įgaliojimai skirti ne tik valstybės vardu priimti sprendimus, bet ir užtikrinti priimto sprendimo įvykdymą prievarta. Visa teismo veikla procese yra nukreipta būsimą teismo sprendimo įvykdymui ir ji prasideda jau ankstyvojoje civilinio proceso stadijoje. Būtent dėl šių priežasčių CPK nustato atitinkamus reikalavimus procesiniams byloje dalyvaujančių asmenų dokumentams, kuriuose šalys privalo nurodyti savo vardus, pavardes, gimimo datas ar asmens kodus, adresus ir kitą informaciją. Šie duomenys naudingi vykdymo procesui atlikti ir turi būti tinkamai nurodyti vykdomajame rašte, kurio išdavimas patikėtas teismui (Stauskienė, 2006. p. 57). Atitinkamai ir ieškinyje nurodytas reikalavimas turi būti formuluojamas taip, kad jis galėtų būti vykdomas priverstinai. Ieškinio reikalavimas jį patenkinus perkeliamas į sprendimo rezoliucinę dalį, o vykdytina sprendimo rezoliucinė dalis pažodžiui perrašoma į vykdomąjį raštą (CPK 648 straipsnio 1 dalies 4 punktas) (Stauskienė, 2006. p. 125). Todėl jau ieškinio priėmimo stadijoje teismas turi atidžiai patikrinti ir įvertinti ieškovo suformuluotą reikalavimą, kad šis būtų įmanomas vykdyti priverstinai, o jei pastebimi reikalavimo (ieškinio dalyko) trūkumai turi būti taikomas ieškinio trūkumų šalinimo institutas (CPK 115 straipsnio 2 dalis). Nustačius, kad ieškinio reikalavimo patenkinimas nesukels ieškovui teisinių materialųjų pasekmių, ieškinį turi būti atsisakyta priimti kaip nenagrinėtiną teisme (CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punktas). Taip pat būsimą teismo sprendimo įvykdymo užtikrinimui skirtas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo institutas (CPK 144 straipsnis). Užtikrinant būsimą teismo sprendimo įvykdymą siekiama sėkmingo vykdymo proceso. Laikinosiomis apsaugos priemonėmis sudaromos pirmosios prielaidos įvykdyti būsimą teismo sprendimą.

Teismas vykdymo procese atlieka įvairias funkcijas, pvz., kontroliuoja (tam tikra prasme) vykdomosios bylos eigą, šalina kliūtis vykdymo procese, taiko priverstinio pobūdžio priemones ar sankcijas vykdymo procese, užtikrina vykdymo proceso dalyvių pažeistų teisių ir teisėtų interesų gynimą. Atlikdamas šias funkcijas teismas užtikrina viso vykdymo proceso teisėtumo kontrolę ir tampa vienu iš vykdymo proceso subjektų. Profesorė E. Tamošiūnienė

nagrinėdama teismo vaidmenį vykdymo procese apžvelgė galimas teismo atliekamų funkcijų vykdymo procese klasifikacijas ir skyrimą į rūšis, tačiau nurodė, kad jas tikslingiausia skirti į: 1) teismo vykdomą antstolių procesinės veiklos kontrolę bei 2) išieškotojo, skolininko ir kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų gynimą. Ši klasifikacija visapusiškai atspindi teismo vykdymo procese atliekamą vaidmenį: teismui sankcionuojant antstolio atliekamus veiksmus, patikrinant antstolio atliktų veiksmų ar atsisakymo šiuos veiksmus atlikti teisėtumą, vykdymo proceso dalyvių ir trečiųjų asmenų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimą ir kitų vykdymo procese kylančių klausimų sprendimą (sankcijų taikymas, sprendimų nukreipimas skubiai vykdyti, atgręžtinis sprendimo vykdymas ir kita) (Stauskienė, 2006. p. 129-131). Visos minėtos teismo atliekamos funkcijos vykdymo procese sudaro teisminę vykdymo proceso kontrolę, kurios tikslas užtikrinti sąžiningą ir teisėtą vykdymo procesą (Stauskienė, 2006. p. 128).

Antstoliai, būdami valstybės įgalioti asmenys, vykdo teismo sprendimus, tačiau jų veiklą prižiūri teismas, kuris užtikrina antstolių procesinių veiksmų teisėtumą. Teismo vykdymo proceso kontrolė pasireiškia jau ankstyvosiose civilinio proceso stadijose, vertinant šalių pateiktus procesinius dokumentus ar taikant laikinas apsaugos priemones. Šios kontrolės paskirtis yra užtikrinti, kad vykdymo procesas vyktų teisėtai, skaidriai ir efektyviai. Kadangi vykdymo procesas yra prievartinio pobūdžio ir vykdomas valstybės vardu, jis turi būti griežtai sureguliuotas imperatyvaus pobūdžio normų. Tokia teismo atliekama vykdymo proceso kontrolė užtikrina, kad teismo sprendimai būtų ne tik priimti, bet ir realiai įgyvendinti laikantis įstatymų reikalavimų, o proceso dalyvių teisės – apsaugotos.

2. Teismo funkcijų vykdymo procese teisinio reguliavimo kaita

Šiuo metu Lietuvoje galiojantis CPK buvo priimtas 2002 m. vasario 28 d., o įsigaliojo 2003 m. sausio 1 d., taigi CPK Lietuvoje galioja jau 22-ejus metus. Per šį laikotarpį CPK buvo pakeistas 94 kartus, dar 2 pakeitimai įsigalios 2026 m. birželio 30 d. ir 2026 m. liepos 1 d.¹. Taigi, vidutiniškai CPK per metus yra pakeičiamas 4,27 karto. Keičiant CPK nuostatas neaplenkiamas ir vykdymo procesas, todėl atitinkamai ir teismo atliekamos funkcijos vykdymo procese kinta. Šiame skyriuje bus analizuojama teismo atliekamos vykdymo proceso kontrolės kaita, aiškinamasi kokios konkrečiai teismo atliekamos funkcijos vykdymo procese pakito, išnyko, o galbūt atsirado naujų funkcijų. Jei teismo atliekama funkcija (sprendžiamas klausimas) nekito, ji šiame skyriuje nebus analizuojama. Visos teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo formos (funkcijos) analizuojamos šio magistro darbo 3 skyriuje.

2.1. Išnykusios teisminės vykdymo proceso kontrolės funkcijos

Šiame skyriuje lyginamos skirtingos CPK redakcijos, ieškant įstatymų leidėjo panaikintų teisminės vykdymo proceso kontrolės funkcijų. Aiškinamasi, kokius konkrečiai klausimus teismas sprendavo vykdymo procese, tačiau pagal dabartinį reguliavimą to nebedaro. Analizuojamos teisinio reguliavimo kaitos priežastys ir tikslai, kurių įstatymo leidėjas siekė priimdamas atitinkamus CPK pakeitimus, vertinama CPK pakeitimų įtaka vykdymo procesui.

Termino pateikti vykdomąjį dokumentą vykdyti atnaujinimas. Pagal CPK 606 straipsnio 2 dalį vykdomieji raštai pagal teismo sprendimus gali būti pateikti vykdyti per penkerius metus nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos. Skubaus vykdymo atvejais minėtas terminas skaičiuojamas nuo sprendimo priėmimo, o ne įsiteisėjimo dienos. Vykdomieji dokumentai dėl grąžinimo į darbą pateikiami per vieną mėnesį nuo teismo sprendimo priėmimo dienos (CPK 606 straipsnio 1 dalis). Taigi, CPK nustato vykdomųjų dokumentų pateikimo vykdyti senaties terminus, kurie priklauso nuo priimto sprendimo pobūdžio ar paties vykdymo pobūdžio. Praleidus minėtus senaties terminus yra galimybė juos atnaujinti CPK 608 straipsnyje nustatyta tvarka. Pagal dabar galiojantį reguliavimą termino pateikti vykdomąjį dokumentą atnaujinimo klausimą sprendžia antstolis, o jo priimti procesiniai sprendimai šiuo klausimu skundžiami teismui CPK 510 straipsnio nustatyta tvarka (CPK 608 straipsnio 1 ir 2

¹ [Civilinio proceso kodeksas](#)

dalį). Tačiau iki 2023 m. sausio 1 d. šį klausimą sprendė teismas. Iki įsigaliojus CPK pakeitimo įstatymui Nr. 2022-15470 CPK 608 straipsnis nustatė, kad išieškotojui, kuris praleido terminą vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti dėl priežasčių, teismo pripažintų svarbiomis, praleistas terminas teismo gali būti atnaujintas šio Kodekso 576-578 straipsniuose nustatyta tvarka, jeigu ko kita nenustato įstatymai. Taigi, termino pateikti vykdomąjį dokumentą vykdyti atnaujinimo klausimą sprendė išimtinai teismas, o klausimas buvo sprendžiamas organizuojant teismo posėdį žodinio proceso tvarka (iki 2023 m. sausio 1 d. galiojęs CPK 577 straipsnis). Aiškinamajame rašte aptariami pokyčiai motyvuojami siekiu mažinti teismų krūvį, mažinti žodinio proceso tvarka nagrinėjamų bylų kiekį ten, kur tai galima padaryti, sutelkiant visus pagrindinius įgaliojimus vykdymo procese antstoliui. Motyvuojama, kad antstolio priimti patvarkymai siekiant užtikrinti vykdymo proceso teisėtumą gali būti skundžiami teismui. Aiškinamajame rašte nurodoma, kad 2020 m. buvo išnagrinėtos 1025 bylos dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo ir didžioji jų dalis sudarė prašymus atnaujinti praleistą terminą vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti. Įstatymo pakeitimas vertintinas teigiamai, nes nuo teismo nuimta viena iš bylų kategorijų, o vykdymo proceso teisėtumas ir toliau bus užtikrinamas paliekant galimybę skusti antstolio patvarkymus, kuriais išspręstas klausimas dėl termino pateikti vykdomąjį dokumentą vykdyti atnaujinimo. Be to, antstolis turi galimybę praleisto termino atnaujinimo klausimą išspręsti labai operatyviai ir nedelsiant pradėti priverstinio vykdymo procesą.

Vykdymo išlaidų priteisimas. Pagal dabar galiojantį CPK 611 straipsnio 1 dalį vykdymo išlaidos išieškomos toje pačioje vykdomojoje byloje, kurią vykdant jos buvo apskaičiuotos. Vykdymo išlaidos iš skolininko išieškomos CPK nustatytais antstolio procesiniais dokumentais (CPK 611 straipsnio 2 dalis). Vykdomoji byla neužbaigiama kol vykdymo išlaidos nėra išieškotos (CPK 611 straipsnio 4 dalis). Taigi, antstolis vykdymo išlaidas išieško savarankiškai, tačiau iki 2011 m. lapkričio 1 d. šias išlaidas turėdavo priteisti antstolio buvimo vietos apylinkės teismas. Anksčiau CPK 611 straipsnio 1 dalis numatė, kad dėl vykdymo išlaidų išieškojimo antstolis nusiunčia skolininkui raštišką siūlymą, kuriame nurodo išlaidų dydį ir pasiūlo per nustatytą terminą tą sumą pervesti į antstolio depozitinę sąskaitą. Jeigu skolininkas šių sumų neperveda, antstolis pareiškimu, nurodydamas apskaičiuotas išieškotinas sumas, kreipiasi į antstolio buvimo vietos apylinkės teismą prašydamas tas sumas priteisti. Iš aiškinamojo rašto matyti, kad pokyčiai inicijuoti turint tikslą tobulinti antstolių veiksmų apskundimo, vykdymo išlaidų apmokėjimo ir jų išieškojimo,

išieškotų piniginių sumų paskirstymo ir išmokėjimo teisinį reguliavimą. Argumentuojama, kad buvęs reguliavimas neužtikrino vykdymo proceso ekonomiškumo ir operatyvumo, todėl siūloma vykdymo išlaidų išieškojimo klausimą spręsti antstolio patvarkymu. Taigi, įstatymų leidėjas pakeitė vykdymo išlaidų išieškojimo tvarką, nustatant, kad jų išieškojimui atskiro priteisimo nebereikia. Įstatymo pakeitimas sveikintinas, nes atskirai priteisiant vykdymo išlaidas atsiranda prielaidos naujam vykdymo procesui atsirasti, o tai gali lemti absurdiškas situacijas, kuomet dėl vykdymo išlaidų priverstinio išieškojimo galėtų rasti naujos vykdymo išlaidos. Kartu pažymėtina, kad dėl to nebuvo padaryta neigiama įtaka vykdymo išlaidų pagrįstumo kontrolei, nes vykdymo išlaidų apskaičiavimą teismas gali patikrinti, gavęs atitinkamą skundą.

Pašalpų išieškojimas iš išlaikymo nemokančio skolininko. CPK 622 straipsnyje nustatyta, kad bylose dėl išlaikymo išieškojimo, kai nepilnamečiams vaikams išmokamos pašalpos dėl to, kad jie negauna išlaikymo, teismas, vadovaudamasis valstybinės globos ir rūpybos institucijos teikimu, priima nutartį išieškoti iš skolininko išmokėtų pašalpų sumą ir priskaičiuoti išmokėtos pašalpos sumos dešimties procentų baudą. Taigi, CPK nustato, kad išmokėtas pašalpas iš išlaikymo nemokančio asmens išieško teismas priimdamas nutartį pagal valstybinės globos ir rūpybos institucijos teikimą, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad aptariamą situaciją taip pat reglamentuoja specialus įstatymas – Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo išmokų įstatymas. Pagal minėtą įstatymą išmokėtas pašalpas iš skolininko (asmens, turinčio pareigą mokėti išlaikymą vaikui) išieško išmokų administratorius (Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba), pateikdamas vykdomąjį dokumentą antstoliui. Taigi, pagal specialųjį įstatymą teismo nutartis aptariamu klausimu nereikalinga. CPK 622 straipsnio „negyvumą“ patvirtina ir tai, kad nėra jokios teismų praktikos, kurioje būtų pritaikyta minėta norma. Nors CPK nesuteikia pirmenybės pašalpų išieškojimo klausimą spręsti pagal vaikų išlaikymo išmokų įstatymą, tačiau ir teisės doktrinoje laikoma, kad šiems klausimams spręsti turi būti taikomas specialusis įstatymas, o ne CPK (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 174). Taigi, nors CPK ir numato, kad pašalpų išieškojimą iš skolininko, kuris nemoka išlaikymo vaikui, sprendžia teismas priimdamas nutartį, tačiau faktiškai ši teismo funkcija yra išnykusi, nes toks išieškojimas atliekamas pagal specialų įstatymą be teismo įsikišimo.

Antstolio veiksmų sankcionavimas. Vertinant CPK pakeitimų nuostatas pastebima, kad anksčiau teismui buvo pavesta patvirtinti įvairius antstolio atliekamus veiksmus vykdymo procese. Iki įsigaliojus CPK pakeitimo įstatymui Nr. 2016-26956 teismas rezoliucija

tvirtindavo antstolio patvarkymą tęsti vykdymo veiksmus kito antstolio veiklos teritorijoje (CPK 591 straipsnio 2 dalis), dabar tokio patvarkymo tvirtinti nereikia, patvarkymas įsigalioja be atskiro patvirtinimo. Iki 2011 m. spalio 1 d. teismas rezoliucija tvirtindavo antstolio patvarkymą, kuriuo nutraukiama vykdomoji byla (CPK 630 straipsnio 1 dalis, CPK pakeitimo įstatymas Nr. XI-1480). Iki 2011 m. spalio 1 d. teismas tvirtindavo turto perdavimo išieškotojui aktą, kuriuo išieškotojui perduodamas skolininko turtas natūra (CPK 702 straipsnio 1 dalis), dabar minėtas aktas atskirai nėra tvirtinamas. Iki 2011 m. spalio 1 d. teismas tvirtindavo sprendimų vykdymo instrukcijos nustatytą aktą, kuriuo perduodamas turtas skolininko pasiūlytam pirkėjui (CPK 704 straipsnio 3 dalis), dabar šis aktas atskirai netvirtinamas. Iki 2013 m. sausio 1 d. teismas tvirtindavo turto pardavimo iš varžytinių aktą (CPK 724 straipsnio 4 dalis), dabar minėta CPK 724 straipsnio 4 dalis pripažinta netekusia galios, atitinkamai neteko galios ir CPK 725 straipsnis, kuris nustatė turto pardavimo iš varžytinių akto tvirtinimo tvarką. Iki 2009 m. balandžio 1 d., kuomet įsigaliojo CPK pakeitimo įstatymas Nr. 138-5446, teismas rezoliucija tvirtindavo antstolio parengtą pinigų paskirstymo išieškotojams patvarkymą (CPK 756 straipsnio 1 ir 2 dalis), dabar antstolio patvarkymas įsigalioja ir be atskiro patvirtinimo. Taigi, teismo antstolio atliekamų veiksmų sankcionavimo funkcija iš esmės pakoreguota 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojusių CPK pakeitimo įstatymu Nr. XI-1480. Atsisakius antstolio veiksmų sankcionavimo antstolio priimti patvarkymai įsigalioja be atskiro patvarkymo, o tai suponuoja, kad įstatymo leidėjas bėgant laikui pradėjo pasitikėti antstolių atliekamu priverstiniu išieškojimu. Manytina, kad panaikinant antstolio priimtų veiksmų sankcionavimą paspartintas vykdymo procesas ir pamažintas teismų darbo krūvis, o vykdymo proceso teisėtumo kontrolė nesumenko, nes palikta teisė skusti antstolio veiksmus ar atsisakymą juos atlikti CPK 510 straipsnyje nustatyta tvarka.

Taigi, įvertinus skirtingas CPK redakcijas, darytina išvada, kad įstatymų leidėjas pašalino šias teismo atliekamas funkcijas vykdymo procese: 1) vykdomųjų dokumentų pateikimo vykdyti termino atnaujinimą; 2) vykdymo išlaidų priteisimą; 3) pašalpų išieškojimą iš išlaikymo nemokančio skolininko; 4) antstolio veiksmų sankcionavimą. Vykdomųjų dokumentų pateikimo vykdyti termino atnaujinimo klausimo perdavimu iš teismų antstoliams siekiama sumažinti teismų darbo krūvį ir pagreitinti vykdymo procesą. Antstoliams suteikiant teisę savarankiškai išieškoti vykdymo išlaidas toje pačioje vykdomojoje byloje išvengiama naujo vykdymo proceso, užtikrinamas vykdymo proceso ekonomiškumas. Pašalpų išieškojimą iš išlaikymo nemokančio asmens CPK vis dar numato kaip teismo kompetenciją, tačiau

faktiškai šis išieškojimas vykdomas pagal specialųjį įstatymą be teismo įsikišimo. Palaipsniui atsisakyta teismo atliekamo antstolių veiksmų sankcionavimo, leidžiant antstolių patvarkymams įsigaliooti be papildomo teismo tvirtinimo, kas ženkliai paspartino vykdymo procesą ir parodė įstatymų leidėjo didėjančią pasitikėjimą antstolių veikla. Apibendrinant, vykdymo proceso pokyčiai buvo nukreipti į teismų darbo krūvio mažinimą ir vykdymo proceso efektyvumo didinimą, kartu paliekant galimybę skusti antstolių veiksmus, taip užtikrinant proceso teisėtumą.

2.2. Pakitusios teisminės vykdymo proceso kontrolės funkcijos

Šiame skyriuje bus lyginamos ir analizuojamos skirtingos CPK redakcijos, kuriomis keičiamos teisminės vykdymo proceso kontrolės funkcijos, bus stengiamasi atsakyti kaip įstatymo pakeitimai paveikė teismo vaidmenį vykdymo procese. Tyrimui svarbūs tik tokie pakeitimai, kurie esmingai pakeičia teismo sprendžiamus klausimus vykdymo procese, aiškinantis ar teismo kompetencija konkrečiu klausimu siaurėja, galbūt plėtėja, galbūt ilgainiui atsiranda naujų klausimų, kuriuos prireikia išspręsti atliekant priverstinio vykdymo veiksmus.

Vykdymo išaiškinimas. Įsigaliojus CPK pakeitimo ir papildymo įstatymui Nr. 85-4126 buvo papildytas CPK 589 straipsnis, kuris iki tol numatė, kad jeigu teismo procesinio sprendimo vykdymo tvarka yra neaiški, antstolis kreipiasi į procesinį sprendimą priėmusį teismą, kad išaiškintų sprendimo vykdymo tvarką (CPK 589 straipsnio 1 dalis). Pagal dabar galiojantį reguliavimą CPK 589 straipsnio 1 dalis išdėstyta taip: „jeigu teismo procesinio sprendimo vykdymo tvarka arba įstatymo ar kito teisės akto norma, kurią reikia taikyti vykdymo procese, yra neaiški, antstolis kreipiasi su prašymu į procesinį sprendimą priėmusį teismą, kad šis išaiškintų sprendimo vykdymo tvarką arba įstatymo ar kito teisės akto normą, kurią reikia taikyti.“ Taigi, CPK pakeitimo įstatymu buvo išplėsta teismo kompetencija aiškinant priimtų sprendimų vykdymą, kartu suteikiant teismui teisę aiškinti ir taikytiną teisės aktą. Plačiau apie vykdymo išaiškinimo įgyvendinimo ypatumus rašoma šio darbo 3.3 skyriuje.

Procesinių teisių perėjimo klausimų sprendimas. Pagal iki 2017 m. liepos 1 d. galiojusį teisinį reguliavimą teismas antstolio ar suinteresuotų asmenų prašymu pakeisdavo išieškotoją ar skolininką (CPK 596 straipsnio 1 dalis), tai teismas sprendavo visais atvejais be išimties. Sulig CPK pakeitimo įstatymo Nr. 2016-26956 įsigaliojimu išieškotojo ir skolininko pakeitimo klausimas pavestas spręsti antstoliui, o teismui ši funkcija pavesta spręsti grupės

ieškinio bylose. Pagal dabartinį reguliavimą antstolio įgaliojimai sprendžiant aptariamą klausimą buvo išplėsti, kartu detalizuojant procesinių teisių perėjimo sprendimo stadijas. Nustatyta, kad antstolis išieškotojo ir skolininko pakeitimo klausimą gali išspręsti ne tik prasidėjus vykdymo procesui, bet ir procesinėms teisėms perėjus dar prieš priverstinį vykdymo procesą (CPK 596 straipsnio 2 dalis). Taigi, procesinių teisių perėjimo klausimą paprastai sprendžia antstolis, o teismas šį klausimą sprendžia tik grupės ieškinio atveju ir kaip bus išaiškinta 3.3 skyriuje, tais atvejais kai dar nėra išduotas vykdomasis dokumentas. Palyginus tris skirtingas CPK redakcijas procesinių teisių perėjimo klausimu, darytina išvada, kad teismo kompetencija šiuo klausimu siaurėjo, o antstolio plėtėsi.

Vertėjo ir eksperto nušalinimas. Pagal dabartinę CPK redakciją vertėjui ir ekspertui pareikštą nušalinimą išsprendžia antstolis patvarkymu, antstoliui su nušalinimu nesutikus, klausimas perduodamas spręsti apylinkės teismui (CPK 598 straipsnio 3 ir 5 dalis). Toks reguliavimas nustatytas nuo 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojus CPK pakeitimo įstatymui Nr. 85-4126. Iki tol CPK 598 straipsnio 5 dalyje buvo nustatyta, kad teismui nušalinimo klausimas buvo perduodamas tik tais atvejais, kai su nušalinimu nesutikdavo pats ekspertas arba vertėjas, o klausimas dėl nušalinimo teisme būdavo sprendžiamas teisėjo rezoliucija. Taigi, pati teismo atliekama funkcija sprendžiant vertėjo ir eksperto nušalinimo klausimą nekito, pakito tik klausimo sprendimo tvarka, kuri tapo detalesnė stadijoje, kuomet klausimas yra antstolio žinioje. Nušalinimo sprendimo tvarka, ją sprendžiant teisme, pakito tik tuo, kad teismui nepalikta galimybės šio klausimo spręsti rezoliucija.

Skundų dėl antstolio veiksmų ar atsisakymo juos atlikti nagrinėjimas. Pagal dabartinį teisinį reguliavimą skundams dėl antstolio veiksmų numatyta privaloma išankstinė ginčo nagrinėjimo tvarka. Ginčas į teismą persikelia tik tais atvejais, kai antstolis nesutinka su pareikštu skundu (žr. plačiau 3.5. skyrių). Tačiau išankstinė neteisminė ginčo nagrinėjimo tvarka atsirado tik 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojus CPK pakeitimo įstatymui Nr. 85-4126. Iki tol CPK 510 straipsnio 2 dalyje buvo numatyta, kad skundas pateikiamas tam apylinkės teismui, kurio veiklos teritorijoje veikia antstolis. Vertinant viešai prieinamus statistinius duomenis² 2003 metais teisme buvo užvestos 978 bylos dėl antstolių veiksmų ar atsisakymo juos atlikti, 2004 metais – 1724 (pastaba, 2003-2004 metais pateikiama susumuota statistika kartu su bylomis dėl notarų veiksmų), 2005 metais – 1767, 2006 metais – 1424, 2007 metais – 983, 2008 metais – 1059, 2009 metais – 1296, 2010 metais – 1828, 2011 metais – 1887, 2012

² <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>

metais – 1973, 2013 metais – 2330, 2014 metais – 2635, 2015 metais – 3070, 2016 metais – 4101, 2017 metais – 4025, 2018 metais – 2903, 2019 metais – 1997, 2020 metais – 1825, 2021 metais – 1886, 2022 metais – 1300, 2023 metais – 1290. 2024 metų statistika neskelbiama. Privaloma išankstinė ginčo nagrinėjimo tvarka turėtų nuimti darbo krūvį nuo teismų, 2011 metų pabaigoje tokiai tvarkai atsiradus, 2012 metų aptariamų bylų kategorijos rodiklis turėtų kristi, tačiau kaip matyti, 2012 metais bylų skundų dėl antstolio veiksmų bylų kiekis palyginus su 2011 metais išaugo ir tendencingai augo iki 2017 metų, kol galiausiai šių bylų ėmė mažėti. Žinoma, pateikiamoje statistikoje negalima išskaityti bylų išnagrinėjimo rezultato, t. y. ar skundas buvo priimtas nagrinėti ar atsisakyta priimti nesilaikius ikiteisminės ginčo nagrinėjimo tvarkos. Tačiau galima daryti pakankamai pagrįstą išvadą, kad privalomos ikiteisminės ginčo nagrinėjimo tvarkos atsiradimas padarė teigiamą poveikį, nes dalis buvo patenkinti paties antstolio ikiteisminėje ginčo stadijoje, o jei ginčas ir persikėlė į teismą, tai jau surinkta visa reikšminga informacija operatyviam jo išsprendimui teisme. Vertinant pačią teismo atliekamą funkciją nagrinėjant skundus dėl antstolio veiksmų darytina išvada, kad pati funkcija nepakito, keitėsi tik skundo padavimo tvarka. Tuo pačiu teismui atsirado atskiras pagrindas atsisakyti priimti nagrinėti skundą, jeigu nustatoma, kad prieš kreipiantis į teismą skundas nebuvo teiktas antstoliui.

Atsakomybės už vykdomojo dokumento praradimą taikymas. Pagal originalią CPK redakciją CPK 618 straipsnio 1 dalyje buvo numatyta atsakomybė už vykdomojo dokumento praradimą. Teismas už vykdomojo dokumento praradimą galėdavo skirti iki 1000 litų baudą, taip pat įpareigoti atlyginti išlaidas susijusias su vykdomojo dokumento dublikato išdavimu. Ši teismo sankcijos skyrimo galimybė panaikinta nuo 2017 m. liepos 1 d. įsigaliojus civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymui Nr. 2016-26956. Manytina, kad aptariamais pakeitimais priimti reaguojant į besivystančias technologijas, kuomet pradėjo daugėti elektroninių bylų ir išduotų elektroninių vykdomųjų dokumentų. Elektroninį vykdomąjį dokumentą vargu ar įmanoma prarasti, todėl aptariama norma tapo nebereikalinga ir panaikinta. Aptariama išnykusi CPK norma sietina su teismo skiriamomis sankcijomis vykdymo procese, todėl sprendžina, kad teismo atliekama vykdymo proceso kontrolė skiriant sankcijas aptariamoje apimtyje susiaurėjo, todėl vertintina, kad ši funkcija pakito siaurėjimo prasme, bet ne visiškai išnyko, išnyko tik vienas iš pagrindų baudai paskirti.

Skolininko turto dalies, bendro su kitais asmenimis, nustatymas. Pagal dabar galiojančią CPK 667 straipsnio redakciją atvejais, kai skolininkas neturi išieškotino turto, bet

turi bendro turto su kitais asmenimis, ir ši skolininko turto dalis nenustatyta, antstolis areštuoja visą bendrą turtą ir pasiūlo išieškotojams kreiptis į teismą dėl skolininko turto dalies nustatymo, kad į šią turto dalį būtų galima nukreipti išieškojimą. Skolininko turto dalies nustatymo klausimą gali spręsti notaras ir teismas. Tačiau iki 2017 m. liepos 1 d. šį klausimą sprendė išimtinai tik teismas. Iš esmės teismo atliekama funkcija nagrinėjamu klausimu nepakito, tik tam tikra apimtimi susiaurėjo, nes vykdymo proceso dalyviams suteikta teisė susitarti dėl skolininko turto dalies nustatymo ar atsidalinimo ir atitinkamą susitarimą pasitvirtinti notarine tvarka. Šalims susitarus teismo įsikišimo nustatant skolininko turto dalį bendrame turte su kitais asmenimis neprireikia. Detali skolininko turto dalies nustatymo tvarka analizuojama šio magistro darbo 3.3 skyriuje.

Papildomos ir pakartotinės ekspertizės skyrimo tvarka. Pagal originalią CPK redakciją, CPK 682 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta, kad jeigu išieškotojas ar skolininkas pareiškia motyvuotus prieštaravimus dėl ekspertizės išvados, jų prašymu antstolis savo patvarkymu gali skirti papildomą ar pakartotinę ekspertizę. Antstolio patvarkymas atsisakyti skirti papildomą ar pakartotinę ekspertizę neskundžiamas. Antstolio atsisakymas skirti ekspertizę buvo neskundžiamas ir tada, kai šalys nesutinka su antstolio atliktu turto įkainojimu kai šalys neapmoka ekspertizės išlaidų ir šių išlaidų nesiryžta apmokėti pats antstolis (CPK 682 straipsnio 3 dalis). Priėmus CPK pakeitimo įstatymą Nr. XI-1480 nuo 2011 m. spalio 1 d. nustatyta, kad antstolio patvarkymas atsisakyti skirti ekspertizę, papildomą ar pakartotinę ekspertizę turi būti motyvuotas ir gali būti skundžiamas teismui (CPK 682 straipsnio 2 dalis, 3 dalis). Taigi, įstatymo leidėjas įpareigojo antstolį sprendžiant klausimą dėl ekspertizės skyrimo priimti motyvuotą patvarkymą, o teisminę vykdymo proceso kontrolę išplėtė, nustatydamas dar vieną skųstiną antstolio patvarkymą. Tokiu būdu teismo atliekama vykdymo proceso kontrolė pasipildė ne atskira teismo atliekama funkcija vykdymo procese, o papildant klausimų ratą, kurie sprendžiami nagrinėjant skundus dėl antstolio veiksmų ar atsisakymo juos atlikti CPK 510 straipsnio nustatyta tvarka.

Leidimas prievarta paimti vaiką. CPK pakeitimo įstatymu Nr. XI-1480 buvo papildytas CPK 764 straipsnis, kuris nustato vaiko perdavimo išieškotojui tvarką. CPK 764 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad vykdydamas teismo sprendimą dėl vaikų perdavimo, antstolis vykdymo veiksmus atlieka dalyvaujant asmeniui, kuriam perduodamas vaikas, ir valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovui. Nuo 2011 m. spalio 1 d. reguliavimas tapo išsamesnis, nustatant, kad antstolis priima patvarkymą dėl sprendimo vykdymo tvarkos

(CPK 764 straipsnio 1 dalis), o kai minėtas patvarkymas nevykdomas, tuomet kreipiamasi į teismą dėl leidimo prievarta paimti vaiką išdavimo (CPK 764 straipsnio 3 dalis). Taigi, įstatymų leidėjas papildė teismo sprendžiamų klausimų ratą, kuomet teismas išduoda leidimus atlikti atitinkamus veiksmus vykdymo procese. Tačiau kaip bus išanalizuota šio magistro darbo 3.3. skyriuje, aptariamo pobūdžio leidimų teismams nėra tekę išdavinėti, nors teisiniu reguliavimu tokia galimybė numatyta. Tai suponuoja, kad teisminė vykdymo proceso kontrolė šiuo klausimu išplėsta nepagrįstai, tačiau sutiktina, kad priverstinis vaiko paėmimas yra itin jautrus klausimas, todėl apsidraudimas papildomu reguliavimu gali būti naudingas užtikrinant geriausius vaiko interesus jei to prireiktų ateityje.

Taigi, kai kuriais aspektais teisminė vykdymo proceso kontrolė įstatymo leidėjo buvo išplėsta, t. y. suteikiant teisę aiškinti ne tik procesinio sprendimo vykdymo tvarką, bet ir taikytinas teisės normas. Išplėstas teismo išduodamų leidimų vykdymo procese ratas, įtvirtinant teisę išduoti leidimą prievarta paimti vaiką, nors praktikoje tokie leidimai dar nebuvo išduoti. Išplėstas skųstinių teismui vykdymo proceso klausimų ratas, suteikiant galimybę skusti antstolio atsisakymą skirti ekspertizę, taip išplečiant teismo atliekamą vykdymo proceso dalyvių teisių gynimą. Kai kuriose srityse teisminė vykdymo proceso kontrolė susiaurinta, iš teismo antstoliui perduodant spręsti klausimą dėl procesinių teisių perėjimo, dabar šį klausimą teismas sprendžia tik grupės ieškinio bylose ir atvejais, kuomet dar nėra išduoto vykdomojo dokumento. Panaikintas atskiras pagrindas baudai skirti, t. y. už vykdomojo dokumento praradimą, taip siaurinant teismo sankcijų skyrimą vykdymo procese. Skolininko turto dalies nustatymas, kuris anksčiau priklausė tik teismo kompetencijai, dabar gali būti sprendžiamas ir notarine tvarka. Kai kuriais atvejais teismo atliekama funkcija iš esmės nekito, kito tik tam tikro klausimo sprendimo tvarka, t. y. vertėjo ir eksperto nušalinimo atveju ar skundams dėl antstolių veiksmų nustačius privalomą išankstinę ginčo nagrinėjimo tvarką ne teisme. Įvertinus šio magistro darbo 2.1 skyriuje padarytas išvadas, galima teigti, kad teisminė vykdymo proceso kontrolė turi tendenciją trauktis, kai kurie teismo įgaliojimai spręsti tam tikrus klausimus vykdymo procese išnyko arba buvo susiaurinti, o kompetencijos plėtėjimas stebėtinai nežymus, tik neesmingai pridėjus papildomų sprendinių klausimų prie jau esančių teismo funkcijų vykdymo procese, naujų funkcijų atsiradimo nenustatyta.

3. Teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo formos

Šio magistro darbo vienas iš tikslų yra išanalizuoti atskiras teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo formas ir jos įgyvendinimo ypatumus. Kaip minėta, teisės doktrinoje nesutariama dėl teismo atliekamų funkcijų vykdymo procese klasifikavimo ir skirstymo į rūšis. Doktrinoje galima atrasti kritikos vienam ar kitam siūlomam klasifikavimo būdui dėl to, kad siūlomas klasifikavimo būdas neapima visų teismo vykdymo procese atliekamų funkcijų, arba dėl nepagrįsto atskirų funkcijų išskyrimo į skirtingas rūšis (Stauskienė, 2006. p. 128-131). Teismo atliekamų funkcijų klasifikavimas pats savaime minėto tikslo pasiekti nepadedą, todėl šiame skyriuje bus aptariamos konkrečios teismo atliekamos funkcijos vykdymo procese išskiriant jas konkrečių vykdymo procese sprendžiamų klausimų kontekste.

3.1. Vykdomojo dokumento išdavimas

Pagrindas pradėti vykdymo procesą yra vykdomasis dokumentas, be vykdomojo dokumento vykdymo procesas negalimas (CPK 586 straipsnio 1 dalis). Minėta, kad vienas iš būtinų juridinių faktų sudėties elementų vykdymo procesiniams teisiniams santykiams atsirasti yra vykdomojo dokumento išdavimas.

Vykdomųjų dokumentų sąrašą numato CPK 587 straipsnis. Vykdomieji dokumentai yra vykdomieji raštai (CPK 587 straipsnio 1 punktas), notaro atlikti vykdomieji įrašai (CPK 587 straipsnio 8 punktas) ar darbo ginčų komisijos sprendimai (CPK 587 straipsnio 9 punktas). Vis dėl to, didžiausią dalį vykdomųjų dokumentų dalį sudaro vykdomieji raštai, išduoti teismo priimtų procesinių sprendimų pagrindu (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 259), todėl būtent šiai vykdomųjų dokumentų rūšiai bus skiriama daugiausia dėmesio.

Vykdomąjį raštą išduoda pirmosios instancijos teismas pagal išieškotojo rašytinį pareiškimą. Išieškotojo prašymas nereikalingas tik išimtiniais įstatyme numatytais atvejais, tokiais kaip skolos išieškojimo į valstybės biudžetą, nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo išieškojimo ar žalos atlyginimo dėl sveikatos sužalojimo atvejais (CPK 646 straipsnio 1 dalis), šiais atvejais teismas vykdomąjį raštą išduoda savo iniciatyva. Minėtas išimtis lemia reikalavimo pobūdis, siejamas su viešuoju interesu ar kreditoriaus interesais, susijusiais su itin jautriais socialiniais aspektais, tokiu būdu palengvinant išieškojimo procesą (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 260). Vykdomieji raštai išduodami dėl priverstinio bausmių

vykdymo, kuriomis paskirtos baudos ar turto konfiskavimas baudžiamajame procese (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 352 straipsnio 2 dalis, 357 straipsnio 6 dalis, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 8 straipsnio 1 dalis). Skubaus vykdymo atvejais vykdomąjį raštą ne vėliau kaip kitą darbo dieną gali išduoti ir sprendimą ar nutartį skubiai leidęs vykdyti priėmęs teismas, o tai gali būti pirmos, apeliacinės ar kasacinės instancijos teismas (CPK 646 straipsnio 2 dalis). Tai išimtis iš bendros taisyklės, kad vykdomąjį raštą išduoda pirmosios instancijos teismas, kuri nustatyta siekiant užtikrinti skubiai vykdytino procesinio sprendimo operatyvų pateikimą vykdyti. Toks teisinis reguliavimas sietinas su poreikiu užtikrinti kaip įmanoma operatyvesnį skubiai vykdytinų sprendimų vykdymą.

Vykdomasis raštas išduodamas įsiteisėjusio teismo procesinio sprendimo pagrindu (CPK 587 straipsnio 1 punktas, CPK 646 straipsnio 1 dalis). Vykdomajame rašte nurodoma aktuali vykdymo procesui informacija: 1) išdavusio vykdomąjį raštą teismo pavadinimas; 2) byla, kurioje išduotas vykdomasis raštas; 3) sprendimo priėmimo laikas; 4) su išieškojimu susijusi rezoliucinė sprendimo dalis pažodžiui; 5) sprendimo įsiteisėjimo laikas arba nuoroda, kad sprendimas skubiai vykdytinas; 6) vykdomojo rašto išdavimo data; 7) išieškotojo ir skolininko duomenys: vardas, pavardė, asmens kodas, gimimo data ar juridinio asmens pavadinimas ir kodas; 8) išieškotojo ir skolininko kredito, mokėjimo ir (ar) elektroninių pinigų įstaigų rekvizitai, elektroninio pašto adresai, telefono numeriai, kitų turimų elektroninių ryšių priemonių adresai; 9) vykdomajame rašte dėl išlaikymo periodinėmis išmokomis išieškojimo – vaikų gimimo datos. Minėti pirmi septyni rekvizitai būdingi ir kitų institucijų, t. y. ne teismo priimamiems vykdomiesiems dokumentams, o jų turinį detalizuoja kiti, specialūs įstatymai (CPK 648 straipsnio 5 dalis).

Įstatyme numatyto vykdomojo rašto turinio reikalavimai skirti paspartinti vykdymo procesą, nesant visų minėtų vykdomojo rašto turinio elementų antstolis turėtų atlikti papildomą darbą pačiam ieškant vykdymui būtinos informacijos, o tai nesiderintų su tikslu kuo greičiau ir ekonomiškiau įvykdyti priimtą teismo sprendimą. Vykdomasis raštas išduodamas esant šioms sąlygoms: 1) sprendimas vykdytinas (sprendimui reikalingas vykdymas, t. y. sprendimas nėra savaime besirealizuojantis); 2) sprendimas įsiteisėjęs (yra išimčių, antai skubaus vykdymo atvejai); 3) yra rašytinis išieškotojo prašymas išduoti vykdomąjį raštą (yra išimčių, antai teismo iniciatyva išduodamas vykdomasis raštas) (Višinskis, Ambrasienė, 2008, p. 46). Kasacinis teismas yra nurodęs, kad teismas išduodamas vykdomąjį raštą nesprensdžia tarp šalių kilusių

ginčų ir išduoda vykdomuosius raštus pagal vykdytinus teismo sprendimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje).

Manytina, kad teismas formuluodamas galutinio teismo procesinio sprendimo rezoliucinę dalį deda pastangas, kad vykdytina sprendimo dalis būtų įgyvendinama, konkreti ir aiški, o, tai, kaip minėta, susiję su reikalavimais ieškinio dalykui. Į vykdomąjį raštą pažodžiui perkeliama vykdytina teismo sprendimo rezoliucinė dalis (CPK 646 straipsnio 4 punktas). Taigi, vykdomojo rašto išdavimas pagal bendrąją taisyklę vyksta gana formaliai, išduodant vykdomąjį raštą patikrinami sprendimo vykdytinumas ir įsiteisėjimas, joks ginčas nebėra sprendžiamas, į vykdomąjį raštą perkeliama vykdytina vykdomojo dokumento dalis pažodžiui, neperžiūrint priimto sprendimo pagrįstumo. Praktikoje vykdomuosius raštus surašo teismo išnagrinėtų bylų skyriaus specialistas, o jį pasirašo sprendimą, kurio pagrindu išduodamas vykdomasis raštas, priėmęs teisėjas.

Sudėtingesnė ir neformali vykdomojo rašto išdavimo tvarka nustatyta vykdomuosius raštus išduodant pagal teismo patvirtintas taikos sutartis. Jeigu nevykdoma tarp šalių sudaryta ir teismo patvirtinta taikos sutartis, teismas gali išduoti vykdomąjį raštą taikos sutarties priverstiniam vykdymui. Tokiu atveju vykdomojo rašto išdavimo klausimas sprendžiamas teismo posėdyje rašytinio proceso tvarka, paliekant teismui diskreciją spręsti dėl žodinio teismo posėdžio organizavimo (CPK 646 straipsnio 3 dalis). Spręsdamas dėl vykdomojo rašto išdavimo teismas patikrina kokia dalimi taikos sutartis buvo vykdoma, įvertina byloje surinktus įrodymus ir nurodytas aplinkybes, vertina ar taikos sutartis yra vykdoma ar nevykdoma ir sprendžia kokios taikos sutarties neįvykdytų sąlygų daliai išduoti vykdomąjį raštą ar jo neišduoti apskritai. Teismui paliekama teisė keisti taikos sutarties sąlygas nekeičiant sudarytos taikos sutarties esmės. Taikos sąlygų keitimą reikėtų suprasti kaip procesinių klausimų sprendimą taikos sutartį paruošiant vykdymo procesui, kad teismo išduotame vykdomajame rašte atsirastų su vykdymu susijusi taikos sutarties sąlygų dalis. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad išduodant vykdomąjį raštą dėl nevykdomos taikos sutarties priverstinio vykdymo, atvejais kai taikos sutartis įvykdyta iš dalies, teismas turi teisę mažinti šalių sulytas netesybas ar palūkanas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje). Taikos sutarties sąlygos gali būti įvairios ir labai plačios, jų formuluotė gali būti visiškai nepanaši į įprastas teismo sprendimuose ar nutartyse esančias rezoliucines dalis, todėl vykdymo proceso efektyvumui būtina suformuluoti taikos sutarties vykdytinų sąlygų esmę, išsprendžiant netikslaus vykdomojo rašto išdavimo problemą

(Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 263). Praktikoje pasitaiko situacijų, kai taikos sutartį šalys supranta skirtingai, taikos sutarties sąlygos gali būti dviprasmiškos ir neaiškios ir dėl šitos priežasties vykdomasis raštas negali būti išduodamas. Kilus neaiškumų dėl taikos sutarties sąlygų vykdymo įstatyme yra numatyta galimybė šalies prašymu peržiūrėti teismo nutartį, kuria patvirtinta taikos sutartis, proceso atnaujinimo tvarka (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, kai sprendžiant klausimą dėl vykdomojo rašto išdavimo dėl priverstinio taikos sutarties vykdymo nustatomos aplinkybės dėl kurių vykdomasis raštas negali būti išduotas, vykdomąjį raštą atsisakoma išduoti. Tokiu atveju šalims reikia kreiptis su prašymu dėl proceso atnaujinimo, kurio pagrindu būtų peržiūrėta teismo nutartis, kuria patvirtinta taikos sutartis ir pašalinamos aplinkybės kurios buvo pagrindas atsisakyti išduoti vykdomąjį raštą. Be to, visais atvejais vykdomasis raštas neišduodamas kai yra pasibaigęs vykdomojo rašto pateikimo vykdyti senaties terminas ir kai šis terminas nėra atnaujinamas (CPK 646 straipsnio 6 dalis).

Taigi, priklausomai nuo teismo procesinio sprendimo pobūdžio skiriasi vykdomojo rašto išdavimo tvarka – pagal bendrą taisyklę vykdomasis raštas išduodamas pagal išieškotojo teismui pateiktą prašymą, įstatyme numatytais atvejais teismas vykdomąjį raštą išduoda savo iniciatyva. Šiais atvejais teismo procesinio sprendimo rezoliucinėje dalyje suformuluota vykdytina sprendimo dalis perkeliama į vykdomąjį raštą pažodžiui. Tokia vykdomojo rašto išdavimo procedūra yra paprasta ir gana formali, teismui patikėta pagrindinė užduotis išduoti vykdomąjį raštą, nenukrypstant nuo teismo procesinio sprendimo rezoliucinėje dalyje suformuluotos vykdytinios sprendimo dalies. Taikos sutarčių priverstinio vykdymo atvejais vykdomojo rašto išdavimo klausimas sprendžiamas rašytiniame ar žodiniame teismo posėdyje, įvertinant klausimui išspręsti reikšmingas aplinkybes ir įrodymus, o vykdomasis raštas išduodamas dėl neįvykdytos taikos sutarties sąlygų dalies arba jį atsisakoma išduoti. Visais atvejais vykdomasis raštas neišduodamas kai yra pasibaigęs vykdomojo rašto pateikimo vykdyti senaties terminas ir kai šis terminas nėra atnaujinamas. Išduodamas vykdomąjį raštą teismas sudaro prielaidas teisėtam vykdymo proceso pradėjimui, tokiu būdu teismas užtikrina priimtų teismo procesinių sprendimų privalomumą. Teismo vaidmuo išduodant vykdomąjį raštą itin išryškėja sprendžiant vykdomųjų raštų išdavimo klausimus dėl teismo patvirtintų taikos sutarčių priverstinio vykdymo, kai šiam klausimui spręsti organizuojamas dar vienas teismo posėdis, teismui suteikiama diskrecija mažinti netesybas ar palūkanas.

3.2. Sankcijų skyrimas vykdymo procese

Įsiteisėję teismo procesiniai sprendimai privalomi visiems asmenims ir yra vykdytini visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje (CPK 18 straipsnis). Būtent iš vykdytinų dokumentų privalomumo kyla nuostata, kad ir antstolio vykdymo procese priimti procesiniai sprendimai yra privalomi visiems asmenims ir turi būti vykdomi per antstolio nustatytą terminą (CPK 585 straipsnio 1 dalis). Kitoks aiškinimas paneigtų ir paties priimto sprendimo privalomumą, nes būtent antstolis faktiškai įgyvendina vykdytiname dokumente suformuluotą paliepimą. Tačiau vien įstatyme numatyto įsakmaus reguliavimo nepakanka, siekiant veiksmingo antstolio procesinių reikalavimų įvykdymo reikalingos ir atitinkamos priverstinio poveikio priemonės, kurios priverstų ar paskatintų vykdymo proceso dalyvius paklusti antstolio pateiktam reikalavimui. Vykdyto procese sankcija gali būti pritaikyta ir pačiam antstoliui, nes sprendimų vykdymo taisyklės reikalauja iš antstolio, kaip viešosios teisės subjekto, veikti tik pagal jam suteiktus įgaliojimus (kompetenciją) (lot. *intra vires*), o bet koks veikimas *ultra vires* (viršijant įgaliojimus) vertinamas kaip antstolio veiklos teisėtumo principo pažeidimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, teismas vykdymo procese skirdamas sankcijas vykdymo proceso dalyviams ne tik užtikrina vykdytinų dokumentų ir atitinkamai antstolio procesinių sprendimų privalomumą, bet ir užkardo paties vykdymo proceso organizatoriaus (antstolio) galimus vykdymo proceso taisyklių pažeidimus.

Dažniausiai vykdymo procese pasitaikanti teismo taikoma sankcijos forma yra bauda, šią sankcijos rūšį numato ne vienas CPK straipsnis. Retais atvejais vykdymo proceso teisės normos kaip galimą sankciją numato areštą (CPK 616 straipsnio 1 dalis, CPK 645 straipsnio 3 dalis). Vykdyto procese skiriamas sankcijas galima grupuoti pagal pažeidimus, kuriuos padarius (ar atsisakius atlikti tam tikrus veiksmus atlikti) gali būti skiriama bauda arba areštas. Sankcijos gali būti taikomos už: 1) antstolio reikalavimų nevykdymą ir trukdymą vykdyti vykdomuosius dokumentus (CPK 585 straipsnio 2 dalis); 2) nepagrįstą atsisakymą būti kviestiniu (CPK 600 straipsnio 6 dalis); 3) nepagrįstą vykdymo išlaidų paskaičiavimą (CPK 611 straipsnio 6 dalis); 4) pareigos pateikti informaciją apie skolininko turtinę padėtį nevykdymą (CPK 645 straipsnis); 5) informacijos apie skolininko darbo teisinius santykius neteikimą (CPK 734 straipsnis); 6) asmenims turintiems pareigą mokėti periodines išmokas vaikams išlaikyti, kai šie nepraneša antstoliui apie darbo ar gyvenamosios vietos pasikeitimą, taip pat apie papildomą uždarbį (CPK 742 straipsnis); 7) asmeninio pobūdžio sprendimo

(sprendimo, kurį įvykdyti gali tik skolininkas) nevykdymą (771 straipsnio 6 dalis, 273 straipsnio 3 dalis); 8) tam tikrų rūšių laikinųjų apsaugos priemonių nevykdymą (CPK 145 straipsnio 9 dalis).

Kalbant apie arešto bausmę, tenka pripažinti, kad realaus arešto paskyrimo atvejų nagrinėjant civilines bylas teismų praktikoje nepasitaiko, teismai linkę areštą laikyti ekstraordinarine priemone ir šios sankcijos taikyti nenori (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje). Palyginimui Vokietijos civilinio proceso teisė leidžia priverstinį išieškojimą nukreipti ne tik į turtą, tačiau ir į asmenį. Vokietijos civilinio proceso kodekso³ 890 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jeigu skolininkas pažeidžia įpareigojimą susilaikyti nuo veiksmų arba netoleruoti veiksmų atlikimo, pirmosios instancijos teismas, gavęs kreditoriaus prašymą, už kiekvieną pažeidimą jam skiria administracinę baudą, o jeigu jos negalima išieškoti, - administracinį areštą arba laisvės atėmimą iki šešių mėnesių. Individuali bauda negali viršyti 250 000 eurų sumos, o laisvės atėmimas - dvejų metų. Tačiau minėta Vokietijos civilinio proceso kodekso norma Vokietijos teisės doktrinoje pripažįstama kaip išankstinio poveikio priemonė, kuria bandoma palenksti skolininko valią paklusti teismo sprendimui, o realaus laisvės atėmimas yra kaip bausmė už padarytą nusižengimą (sprendimo nevykdymą) ir taikoma itin retai, tik išimtiniais atvejais. Taigi, priverstinis išieškojimas taikant laisvės atėmimą skolininkui atlieka prevencinę ir represinę funkcijas, tačiau šios priemonės pritaikymas yra *ultima ratio* priemonė, kai visos kitos priemonės yra neveiksmingos (Eissing, 2016, p. 61-63).

Už trukdymą antstoliui atlikti jo funkcijas numatyta ir baudžiamoji atsakomybė. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 231 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tas, kas bet koku būdu trukdė antstoliui vykdyti teismo sprendimą baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų. To paties straipsnio 2 dalyje numatyta kvalifikuota šios nusikalstamos veikos sudėtis: minėtą veiką padarius panaudojant smurtą ar kitokią prievartą, kaip bausmė numatyta areštas ar laisvės atėmimas iki septynerių metų. Tuo tarpu CPK 585 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmeniui, kuris nevykdo antstolio reikalavimo ar kitaip kliudo antstoliui vykdyti vykdomuosius dokumentus, teismas gali skirti iki trijų šimtų eurų baudą už kiekvieną nevykdymo ar kliudymo dieną. Taigi, iš esmės už tą pačią veiką yra numatyta ir baudžiamoji ir civilinė atsakomybė, o atskirti kokią atsakomybę taikyti konkrečiu atveju nėra paprasta. Tačiau teismų praktikoje

³ Zivilprozessordnung.

aiškinama, kad civilinę ir baudžiamąją atsakomybę atskirti gali leisti šie kriterijai: 1) veikos pavojingumo laipsnis ir pobūdis; 2) veikos priešingumas teisei; 3) sukeltos teisinės pasekmės; 4) asmens žinojimas apie vykdymo procesą ir sąmoningas antstolio patvarkymo nevykdymas; 5) atliekama veika nėra trumpalaikio pobūdžio ar pavienis poelgis (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 35-36). Bet kuriuo atveju, dažniausiai praktikoje taikoma sankcija yra bauda, todėl šiame poskyryje didžiausias dėmesys skiriamas būtent teismo skiriamoms baudoms vykdymo procese. Svarstant klausimą dėl baudos skyrimo visais atvejais būtina nustatyti priežastis dėl kurių sprendimas nėra įvykdytas, nes baudavimas pats savaime įvykdyti vykdytino dokumento nepadeda, priešingai, gali apsunkinti skolininko galimybes įvykdyti sprendimą. Taip pat skolininkas sprendimo gali neįvykdyti ir dėl nuo jo nepriklausančių priežasčių, arba ir dėl paties išieškotojo veiksmų. Taigi baudos paskyrimui reikalinga nustatyti, kad sprendimas neįvykdytas būtent dėl skolininko kaltės (Jokubauskas, Višinskis, 2023, p. 168-169). Sistemiškai aiškinant CPK teisės normas galima teigti, kad įprastai teismo paskirta bauda turi būti mokama į valstybės biudžetą. Kai teismo skirta bauda gali būti skiriama kitos proceso šalies naudai, tai būna aiškiai numatyta teisės normose (Jokubauskas, Višinskis, 2023, p. 169).

Bendroji norma vykdymo procese numatanti sankcijas yra CPK 616 straipsnis, kurio 1 dalis nustato, kad vykdymo procese nustatytais atvejais kalti asmenys už proceso pažeidimus gali būti baudžiami pinigine bauda arba areštu. Taigi, kaltiems už vykdymo proceso normų pažeidimą asmenims vykdymo proceso normos numato dviejų rūšių sankcijas: baudą ir areštą. Šios dvi sankcijų rūšys gali būti pritaikytos įvairiems asmenims, kuriems antstolis yra pateikęs atitinkamą reikalavimą. Pagal CPK reguliavimą bauda už vykdymo proceso teisės pažeidimus galima ir antstoliui (CPK 611 straipsnio 6 dalis). Taigi, sankcijos vykdymo procese gali būti skiriamos ne tik skolininkui, bet ir kitiems su vykdymo procesu susijusiems asmenims, tarp jų ir antstoliui. Konkrečių sankcijų dydį (dažniausiai nurodomas maksimalus sankcijos dydis), reikalavimų pobūdį už kurių nevykdymą taikoma sankcija, taikytinos sankcijos rūšį, asmenis, kurie gali kreiptis į teismą dėl sankcijos skyrimo, detalizuoja kiti CPK straipsniai.

CPK 585 straipsnio 1 dalis nustato konkrečius veiksmus, kurių atlikimo gali reikalauti antstolis, t. y. 1) vykdyti sprendimus; 2) pateikti informaciją apie skolininko turtinę padėtį; 3) susipažinti su sprendimams vykdyti būtiniais dokumentais; 4) susilaikyti nuo veiksmų, galinčių trukdyti vykdyti sprendimus. Už minėtų veiksmų neatlikimą teismas gali skirti iki trijų šimtų eurų baudą už kiekvieną nevykdymo ar trukdymo dieną (CPK 585 straipsnio 2 dalis), o jeigu

minėtų veiksmų neatlieka (netinkamai atlieka) juridinis asmuo, bauda skiriama šio juridinio asmens vadovui (CPK 585 straipsnis).

Vykdyti sprendimus yra bendro pobūdžio reikalavimas, kuris detalizuojamas kitose CPK normose (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 32). Antstolis gali reikalauti pateikti informaciją apie skolininko turtinę padėtį, šio reikalavimo įgyvendinimas reglamentuotas CPK 645 straipsnyje, taip pat gauti informaciją iš skolininko darbdavio apie skolininko gaunamą darbo užmokestį (CPK 734 straipsnis). Antstolis gali reikalauti ir kitos informacijos reikalingos sprendimams įvykdyti, ir tam jam įstatymu suteikta teisė neatlygintinai gauti duomenis iš valstybės registrų (Antstolių įstatymo 22 straipsnio 1 dalis) išskyrus atvejus, kai informacija reikalinga ne antstolio funkcijoms atlikti (Antstolių įstatymo 22 straipsnio 2 dalis), kitaip tariant, neatlygintinai informaciją antstolis gali gauti tik vykdydamas vykdytinus dokumentus, bet ne teikdamas paslaugas privatiems asmenims. Antstolis reikalavimą pateikti sprendimams vykdyti reikalingą informaciją gali teikti ir kitiems su vykdymo procesu susijusiems asmenims, ir šiuo atžvilgiu išaiškinta, kad asmuo kuriam pateiktas toks reikalavimas negali atsisakyti jo vykdyti spręsdamas už antstolį ar prašoma pateikti informacija bus reikalinga vykdymo procesui ir ar ši bus panaudota pagal įstatymą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje). Atitinkamai privalomi yra antstolio reikalavimai pateikti dokumentus reikalingus vykdymo procesui atlikti arba reikalauti, kad antstoliui nebūtų trukdoma vykdyti sprendimus. Nevykdant šių reikalavimų laikoma, kad asmuo atlieka neteisėtus veiksmus, o tai jau yra pagrindas spręsti dėl sankcijos skyrimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje). Už minėtų reikalavimų nevykdymą CPK 585 straipsnio 2 dalis nustato maksimalią baudos ribą – tris šimtus eurų už kiekvieną nevykdymo ar kliudymo dieną. Pripažįstama, kad teismas turi teisę paskirti ir kintamą baudos dydį (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 39). Reikalavimo nevykdymas ar trukdymas atlikti vykdymo veiksmus laikomi tęstinio pobūdžio neteisėtais veiksmais, todėl svarstant baudos dydį reikia modeliuoti koks baudos dydis paskatintų vykdyti pateiktus reikalavimus. Teismų praktikoje išaiškinta, kad tam tikrais atvejais teismas gali įvertinti baudos dydžio veiksmingumą, kai už teismo nustatytą pradinį laiko tarpą skiriama bauda vėlesniame etape yra laipsniškai didinama, taip sudarant skolininkui palankesnes sąlygas per trumpesnę laikotarpį įvykdyti prievolę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, paskirtos baudos dydis vertinamas retrospektyviai ir nustačius, kad bauda nepaskatino vykdyti antstolio teisėtų reikalavimų, bauda yra padidinama, o tai

reikalavimų nevykdančiam asmeniui aiškiai signalizuoja, kad bauda ateityje didės, kol galiausiai bus pasiekta riba, kuomet nevykdyti antstolio reikalavimų nebus naudinga.

CPK 600 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad atlikdamas vykdymo proceso veiksmus, antstolis gali kviesti kviestinį (kviestinius). Kviestiniai reikalingi pašalinti galimus ginčus dėl antstolio atliekamų priverstinio vykdymo veiksmų, kad šis, kaip nepriklausomas asmuo matęs atliekamus antstolio veiksmus, galėtų paliudyti dėl atliktų veiksmų aplinkybių. Kviestiniai yra privalomi kai patenkama į skolininkui priklausančią būstą nedalyvaujant skolininkui ar jo šeimos nariams, taip pat tada kai į būstą patenkama prieš šių asmenų valią, tuomet kviečiami ne mažiau kaip du kviestiniai (CPK 600 straipsnio 3 dalis). Kviestiniai privalo būti pilnamečiai, veiksningi ir niekaip su vykdomąja byla nesusiję asmenys (CPK 600 straipsnio 5 dalis). Nesant bent vienos iš minėtų sąlygų asmuo negali būti kviečiamas kviestiniu. Skolininko ar išieškotojo pažįstami, giminaičiai, ar kiti antstoliai ir antstolio kontorų darbuotojai dėl suinteresuotumo vykdomąja byla kviestiniais negali būti, kitaip nebūtų užtikrinamas antstolio atliekamų veiksmų nešališkumas (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 108). CPK 600 straipsnio 6 dalis numato, kad asmuo, antstolio pakviestas būti kviestiniu, be svarbių priežasčių atsisakyti atlikti kviestinio pareigas negali. Už nepagrįstą atsisakymą būti kviestiniu asmeniui teismas turi teisę skirti iki penkiasdešimt eurų baudą. Teismų praktikos kuomet būtų sprendžiamas klausimas dėl baudos skyrimo kviestiniui aptikti nepavyko, tačiau laikytina, kad klausimas dėl baudos skyrimo kviestiniui kiekvieną kartą turėtų būti sprendžiamas individualiai įvertinant konkrečios bylos aplinkybes. Bauda turėtų būti skiriama tik nuodugnai įvertinus kviestinio nurodytas priežastis, dėl kurių jis atsisako būti kviestiniu. Tačiau praktikos nebuvimas šiuo klausimu signalizuoja, kad baudos numatymas kviestiniams yra nereikalingas, ypač kai šiuo metu yra apstu priemonių antstolio atliekamus veiksmus fiksuoti kitais būdais (filmuoti, fotografuoti, daryti garso įrašą ir kita).

Nustačius, kad antstolis paskaičiavo nepagrįstas vykdymo išlaidas, teismas antstoliui gali skirti iki trijų šimtų eurų baudą (CPK 611 straipsnio 6 dalis). Antstolio vykdymo išlaidų pagrįstumo kontrolė yra vienintelis CPK įtvirtintas pagrindas bendrosios kompetencijos teismui skirti antstoliui sankciją. Be to CPK 299 straipsnyje numatyta galimybė teismui priimti atskirą nutartį, kuria pranešama apie antstolio veiklos pažeidimus. Vienas iš tokių pavyzdžių gali būti atvejis, kai antstolis metus laiko nevykdo teismo nutartimi nustatytų įpareigojimų grąžinti nepagrįstai apskaičiuotas vykdymo išlaidas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. kovo 13 d. atskiroji nutartis civilinėje byloje). Baudos skyrimo antstoliui už nepagrįstai

apskaičiuotas vykdymo išlaidas tikslas užtikrinti, kad vykdymo išlaidos būtų skaičiuojamos teisingai ir antstoliui nekiltų pagunda nepagrįstai praturtėti skolininko sąskaita. Teismo kompetencija skirti baudą siejama su teismine vykdymo proceso kontrole, o tai reiškia, kad teismas tokią baudą gali skirti *ex officio*, t. y. ir nesant suinteresuoto asmens prašymo. Praktikoje išaiškinta, kad nutartis, kuria atsisakyta skirti antstoliui baudą, negali būti apeliacijos objektu, nes įstatymas tokios galimybės nenumato, skundžiama gali būti tik nutartis, kuria atsisakyta panaikinti ar sumažinti jau paskirtą baudą (Kauno apygardos teismo 2018 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje). Teismų praktikoje taip pat aiškinama, kad tais atvejais kai prašoma skirti antstoliui baudą už nepagrįstai paskaičiuotas vykdymo išlaidas, kartu turi būti reiškiamas reikalavimas dėl minėtų vykdymo išlaidų sumažinimo ar panaikinimo, prašymas skirti baudą antstoliui negali būti savarankiškas byloje keliamas reikalavimas (Šiaulių apygardos teismo 2017 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje). Tiesa, nepagrįsto vykdymo išlaidų apskaičiavimo nereikėtų tapatinti su padaryta rašymo ar aritmetine klaida, taip pat atvejais, kai antstolis apskaičiuodamas vykdymo išlaidas yra suklaidintas trečiųjų asmenų (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 155). Antstoliui suklydus nėra kaltės elemento baudos skyrimui, antstolis sužinojęs apie padarytą klaidą gali ją ištaisyti.

CPK 645 straipsnio 1 dalis nustato skolininko pareigą antstolio reikalavimu raštu pateikti duomenis apie turimą turtą ir jo buvimo vietą, pas trečiuosius asmenis esantį turtą, lėšas kredito įstaigose. Už šios pareigos nevykdymą ar melagingų duomenų pateikimą antstolio prašymu teismas gali skirti iki penkių šimtų eurų baudą arba nubausti areštu iki trisdešimt parų. Taigi, skolininko atsisakymas teikti informaciją apie savo turtinę padėtį yra viena iš retų išimčių, kuomet įstatymas už šios pareigos nevykdymą numato dviejų rūšių sankcijas: baudą ir areštą. Skolininkas vykdymo procese turi pareigą teikti visą aktualią informaciją apie savo turtinę padėtį (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje). Jei skolininkas yra juridinis asmuo, tokią pareigą turi juridinio asmens vadovas (CPK 645 straipsnio 2 dalis). Kita vertus antstolis negali reikalauti skolininko pateikti informaciją, kurią antstolis gali gauti neatlygintinai iš valstybės registrų (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 254-255). Duomenys apie skolininko turtą reikšmingi siekiant nukreipti išieškojimą į skolininkui priklausančią turtą. Skolininkas laikomas neįvykęs aptariamame straipsnyje nurodytos pareigos, jei per antstolio nustatytą terminą nepateikia informacijos apie savo turtą, pateikia ją ne visą, arba pateikia ją melagingą neturint jokių svarbių, neteikimą pateisinančių, priežasčių. Sprendžiant skolininko atsakomybės klausimą turi būti atsižvelgiama į konkrečios bylos

aplinkybes, išsiaiškinti kiek realiai šių duomenų neteikimas trukdė išieškojimui (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 256). Taigi, svarstant sankcijos taikymo klausimą už duomenų apie turimą turtinę padėtį itin reikšmingi faktai, o bauda turėtų būti skiriama tik neabejotinai nustačius, kad skolininkas sąmoningai stengiasi nusišlopinti turimą turtą nuo išieškojimo ir tokiu elgesiu pateisinti neturėjo jokių svarbių priežasčių. Teismas už pareigos teikti informaciją apie savo turtinę padėtį neteikimą baudą gali skirti tik antstolio teikimu. Dėl nutarties, kuria skiriama aptariama bauda, gali būti duodamas atskirasis skundas (CPK 593 straipsnio 6 dalis).

CPK 734 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įmonės, įstaigos, organizacijos, kiti darbdaviai privalo antstolio reikalavimu ir per jo nustatytą terminą pateikti duomenis apie tai, ar skolininkas pas juos dirba ir koks jo mėnesinis darbo užmokestis. Tokia pat tvarka antstolis išreikalauja duomenis apie skolininkui priklausančią atlyginimą už naudojimąsi autorine teise, teise į išradimą (2 dalis). Už minėtų pareigų nevykdymą teismas gali skirti iki trijų šimtų eurų baudą (3 dalis). Kaip ir informacijos turėjimas apie skolininko turimą turtą, taip ir informacija apie skolininko gaunamą darbo užmokestį yra kritiškai svarbi atliekant išieškojimo veiksmus. Šiuo atveju antstolio reikalavimas pateikti duomenis apie skolininko gaunamas pajamas pagal aptariamą CPK straipsnį nukreipiamas skolininko darbdaviui arba kitiems asmenims, kurie administruoja kitas skolininko gaunamas pajamas (atlyginimas už autorinę teisę ar išradimą). Darbdavys privalo teikti informaciją apie skolininko uždarbį iki to momento, kol tarp šalių tebegalioja teisiniai darbo santykiai, jiems pasibaigus darbdavys turi apie tai informuoti antstolį, pateikti informaciją apie atliktus mokėjimus ir kitą svarbią informaciją, vėliau informavimo pareiga darbdaviui pasibaigia. Tačiau antstolis nepraranda teisės prašyti darbdaviui taikyti baudą už laikotarpį, kuriuo darbdavys nevykdė savo pareigos kol darbo santykiai tarp darbdavio ir skolininko nebuvo pasibaigę. Toks aiškinimas užtikrina antstolio reikalavimų privalomumą ir panaikina galimybę išvengti atsakomybės nutraukus darbo santykius su skolininku (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje). Dėl nutarties, kuria paskirta bauda, gali būti duodamas atskirasis skundas (CPK 593 straipsnio 6 dalis).

CPK 742 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo, privalęs mokėti vaikams išlaikyti periodines išmokas, per tris darbo dienas turi pranešti antstoliui apie darbo ar gyvenamosios vietos pakeitimą, taip pat apie papildomą uždarbį. Kaltiems asmenims ir skolininkui šios pareigos nevykdant, antstolio ar išieškotojo pareiškimu teismas gali skirti iki trijų šimtų eurų baudą (2 dalis). Minėta pareiga kyla tik tuomet, kai išlaikymas periodinėmis išmokomis yra

priteistas arba dėl tokio išlaikymo susitarta teismo patvirtintoje taikos sutartyje, kadangi aptariamas straipsnis reguliuoja išlaikymo, mokamo vaikams periodinėmis išmokomis, išieškojimo ypatumus, o tai reiškia, kad kalbama būtent apie vykdymo procesą. Jeigu asmuo išlaikymą moka gera valia, minėtos informavimo pareigos asmuo neturi, nebent jis yra pateikęs CPK 742 straipsnio 3 dalyje nurodytą prašymą dėl išskaitų iš gaunamų pajamų atlikimo, skirtų vaikų išlaikymui, kurį galima bet kada atšaukti. Taip pat minėtas straipsnis netaikomas, kai vykdomas ne periodinių išmokų išieškojimas (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 474). Periodinės išmokas vaikų išlaikymui mokantiems asmenims pareiga per tris dienas pranešti apie papildomą uždarbį, darbo ar gyvenamosios vietos pasikeitimą, siejama su saugotinais vaikų interesais, siekiant užtikrinti, kad būtų tenkinami pažeidžiamiausių kreditorių (vaikų) interesai. Tinkamas informavimas apie pasikeitusius darbo santykius ar gautas pajamas itin svarbus sklandžiam išieškojimui, todėl siekiant užtikrinti tinkamą minėtų pareigų vykdymą įstatyme numatyta sankcijos pritaikymo galimybė. Kreiptis dėl sankcijos paskyrimo minėtos pareigos nevykdančiam kaltam asmeniui gali išieškotojas (įstatyminis vaiko globėjas) ir pats antstolis, vykdamas išieškojimą. Bauda gali būti skirta kaltiems asmenims nevykdantiems minėtos informavimo pareigos, t. y. kai informavimo pareiga per įstatyme nurodytą terminą (tris dienas) neįvykdyta be svarbių priežasčių. Dėl nutarties, kuria paskirta bauda, gali būti duodamas atskirasis skundas (CPK 593 straipsnio 6 dalis).

Sankcijų taikymas vykdymo procese itin aktualus kalbant apie asmeninio pobūdžio teismo sprendimus ir jų priverstinio vykdymo ypatumus. Asmeninio pobūdžio sprendimai yra tokie, kuriuos įvykdyti gali tik pats skolininkas, todėl įprastos išieškojimo priemonės netinka ir negali būti taikomos. Minėta, kad realaus sprendimo įgyvendinimo siekiama jau pačioje teisminio proceso pradžioje, atitinkamai ir teismo procesinio dokumento rezoliucinė dalis formuluojama taip, kad šią būtų galima vykdyti priverstinai. Todėl CPK 273 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jeigu teismo sprendime nurodytus veiksmus gali atlikti arba nutraukti tik atsakovas arba jeigu atsakovas įpareigojamas pašalinti statybos pažeidžiant teisės aktų reikalavimus padarinius, teismas sprendime nustato terminą, per kurį sprendimas turi būti įvykdytas, ir nurodo, kokio dydžio bauda atsakovui yra skiriama, jeigu jis per nustatytą terminą neįvykdys sprendimo ar nenutrauks nurodytų veiksmų. Taigi, asmeninio pobūdžio sprendimuose turi būti nurodomas terminas per kurį sprendimas turi būti įvykdytas, kartu nurodant kokio dydžio pinigine sankcija gresia sprendimo neįvykdžius. CPK 273 straipsnis glaudžiai susijęs su CPK 771 straipsniu, kuris numato neturtinio pobūdžio sprendimų vykdymo

ypatumus. CPK 771 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jeigu nevykdomas neturtinio pobūdžio vykdytinas dokumentas, antstolis apie tai surašo Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatytos formos aktą. Jeigu vykdytiname dokumente nurodytos sprendimo neįvykdymo pasekmės, surašytas aktas perduodamas antstolio kontoros buveinės vietos apylinkės teismui, o šis priima nutartį taikyti vykdytiname dokumente nurodytas pasekmes (CPK 771 straipsnio 2 dalis). Taigi, siekiant realiai pritaikyti asmeninio pobūdžio sprendime nurodytą sankciją reikalingas antstolio parengtas sprendimo neįvykdymo aktas, kuris perduodamas apylinkės teismui, o teismas sprendžia iš anksto numatytos sankcijos taikymo klausimą. Jei sankcija nebuvo numatyta iš anksto, papildomai sprendžiamas sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimo klausimas pagal CPK 284 straipsnį (CPK 771 straipsnio 3 dalis). Tiesa, CPK 771 straipsnio 6 dalis taip pat numato baudą už asmeninio pobūdžio sprendimo nevykdymą, kuri priešingai nei CPK 273 straipsnio atveju, kai bauda išieškoma valstybei, yra išieškoma išieškotojui ir kartu atlieka kompensacinę funkciją. Praktikoje kyla dilema dėl CPK 273 straipsnio 3 dalies ir CPK 771 straipsnio 6 dalies suderinamumo, nes teismui sprendime nurodžius piniginę sankciją ir tokiu būdu iš anksto davus nurodymus galimai būsimame vykdymo procese, išlieka galimybė skirti antrą baudą už tuos pačius veiksmus. Kyla klausimas ar teisinga už to paties sprendimo nevykdymą mokėti baudą ir valstybei ir skolininkui, juolab, kai baudos paskirtis yra ne bausti skolininką, o skatinti vykdyti sprendimą. Minėtų normų suderinamumo klausimą sprendė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išaiškindamas, kad: „Aptariamoms teisinėms sankcijoms yra taikomos už analogiško pobūdžio prievolės nevykdymą, tačiau jos skiriasi savo esme bei taikymo laikotarpiu. [...] CPK 771 straipsnyje nustatyta bauda atlieka kompensacijos funkciją, skiriama kaip satisfakcija išieškotojui dėl laiku neįvykdytos prievolės, kartu ji skatina skolininką įvykdyti prievolę [...]. CPK 273 straipsnio 3 dalies pagrindu skolininkui skiriama sankcija už laikotarpį, kuris teismo sprendime nurodytas kaip jo įvykdymo terminas [...], o CPK 771 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta sankcija nukreipta į ateitį skolininkui tęsiant pažeidimą.“. Teismas leido suprasti, kad CPK 273 straipsnyje numatyta iš anksto teismo sprendime skiriama bauda siejama su retrospektyviu teismo sprendimo neįvykdymo konstatavimu ir nubaudimu už sprendimo nevykdymą per nurodytą sprendimo įvykdymo terminą, o CPK 771 straipsnyje numatyta bauda siejama su tolimesne sprendimo įvykdymo perspektyva (Jokubauskas, Višinskis, 2023, p. 176). Taigi, baudos skyrimas galimas pagal abu minėtus straipsnius toje pačioje vykdomoje byloje už to paties sprendimo neįvykdymą. Skiriamas tik laiko kriterijus, kada ir koku pagrindu skiriama bauda ir kam ši yra išieškoma. Svarstant baudos paskyrimo

klausimą už asmeninio pobūdžio sprendimo neįvykdymą itin svarbu nustatyti priežastis dėl ko sprendimas neįvykdytas, ir skirti baudą galima tik nustačius neteisėtus skolininkus veiksmus sąmoningai nevykdant sprendimo. Dėl nutarties, kuria paskirta bauda, gali būti duodamas atskirasis skundas (CPK 593 straipsnio 6 dalis).

Teismo sprendimo įgyvendinimas glaudžiai susijęs ir su laikinųjų apsaugos priemonių institutu, būtent per laikinųjų apsaugos priemonių taikymą atsiskleidžia ginčo teisenos ir vykdymo proceso ryšys (Stauskienė, 2006. p. 123). Laikinųjų apsaugos priemonių paskirtis yra užtikrinti būsimo teismo sprendimo įvykdymą, kitaip tariant jau iš anksto sudaryti sąlygas sėkmingam vykdymo procesui jeigu tokio prireiktų. Tačiau laikinosios apsaugos priemonės duos siekiamą efektą tik tuo atveju, jei jos yra realiai įgyvendinamos, o tam tikrų laikinųjų apsaugos priemonių įgyvendinimas priklauso išimtinai nuo asmens, kam šios priemonės yra taikomos, veiksmų. Todėl reikalingas mechanizmas priversiantis (paskatinantis) vykdyti paskirtas laikinasias apsaugos priemones. CPK 145 straipsnio 9 dalyje nustatyta, kad už tam tikrų laikinųjų apsaugos priemonių rūšių pažeidimą kaltiems asmenims teismo nutartimi gali būti skiriama iki trijų šimtų eurų bauda už kiekvieną pažeidimo dieną. Bauda gali būti skiriama už: 1) draudimo dalyvauti tam tikruose sandoriuose arba imtis tam tikrų veiksmų nevykdymą; 2) draudimo kitiems asmenims perduoti atsakovui turtą arba vykdyti kitas prievoles nevykdymą; 3) draudimo išvykti iš nuolatinės gyvenamosios vietos nevykdymą ir (arba) draudimo išvežti vaiką iš nuolatinės gyvenamosios vietos be teismo leidimo nevykdymą; 4) įpareigojimo atlikti veiksmus, užkertančius kelią žalai atsirasti ar padidėti nevykdymą (CPK 145 straipsnio 9 dalis, CPK 145 straipsnio 1 dalies 6, 7, 8 ir 12 punktai). Be to, ieškovas turi teisę išieškoti iš asmenų, kurie nevykdė minėtų įpareigojimų, nuostolius, atsiradusius dėl teismo nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių neįvykdymo (CPK 145 straipsnio 9 dalis). Taigi, kaip matyti iš teisinio reguliavimo, laikinųjų apsaugos priemonių pobūdis už kurį gali būti skiriama bauda yra asmeninio pobūdžio, tai yra pats asmuo, kuriam pritaikytos šios priemonės, sprendžia ar laikytis nustatytų ribojimų, todėl įstatymas numato baudos skyrimo galimybę už ribojimų nepaisymą.

Taip pat įstatymas numato atskirą pagrindą kilti civilinei atsakomybei, rizikuojant, kad šių ribojimų nepaisančiam asmeniui gali būti pareikštas ieškinys dėl nuostolių atlyginimo priteisimo. Kadangi aptariamos laikinosios apsaugos priemonės yra išimtinai asmeninio pobūdžio, praktikoje kilo klausimas ar nutarties, kuria paskirtos asmeninio pobūdžio laikinosios apsaugos priemonės nevykdymo atveju bauda gali būti skiriama ne tik CPK 145

straipsnio 9 dalies pagrindu, bet ir jau aptartu CPK 771 straipsnio 6 dalies pagrindu, kuris numato baudą už asmeninio pobūdžio teismo sprendimo nevykdymą. CPK 145 straipsnio 9 dalies ir CPK 771 straipsnio 6 dalies tarpusavio santykį nagrinėjo išplėstinė kasacinio teismo kolegija, kuri nurodė, kad: „tais atvejais, kai asmuo, įpareigotas teismo nutartimi vykdyti laikinąją apsaugos priemonę, kurią gali įvykdyti tik jis pats, nevykdo šios teismo nutarties, laikinųjų apsaugos priemonių įvykdymu suinteresuotas asmuo gali kreiptis tiesiogiai į teismą su pareiškimu dėl baudos paskyrimo teismo nutartimi įpareigotam asmeniui CPK 145 straipsnio 9 dalies tvarka arba į antstolį dėl teismo nutarties priverstinio vykdymo CPK 145 straipsnio 9 dalies, 152 straipsnio 6 dalies, 771 straipsnio nustatyta tvarka.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje). Tokiu būdu teismas suteikė net kelis gynybos mechanizmus asmenims, kurių naudai pritaikytos asmeninio pobūdžio laikinosios apsaugos priemonės nėra vykdomos: 1) kreiptis į teismą dėl baudos skyrimo CPK 145 straipsnio 9 dalies pagrindu; 2) reikšti reikalavimą dėl nuostolių priteisimo CPK 145 straipsnio 9 dalies pagrindu; 3) kreiptis į antstolį dėl nutarties priverstinio vykdymo CPK 771 straipsnyje nustatyta tvarka. Tokia pozicija kritikuotina, argumentuojant, kad: 1) CPK 771 straipsnio 6 dalyje nustatyta sankcija yra speciali norma taikoma tik nevykdant galutinius teismo sprendimus, šis straipsnis negali būti taikomas kaip bendroji norma sprendžiant laikinųjų apsaugos priemonių nevykdymo pasekmių klausimą, juolab kai įstatymas šiam klausimui spręsti numato atskirą normą; 2) CPK 145 straipsnio 9 dalimi sprendžiamas tik procesinis klausimas, kuomet bylos nagrinėjimo metu nevykdomi nustatyti įpareigojimai skirti užtikrinti būsimo teismo sprendimo įvykdymą. Atitinkamai minėta norma atlieka skatinamąją ir baudimo funkciją baudą išieškant valstybei, o CPK 771 straipsnio 6 dalies sankcija atlieka kompensacinę funkciją baudą išieškant išieškotojui, kuris ir taip patiria nuostolius dėl materialaus reikalavimo nevykdymo galutinai išnagrinėjus bylą; 3) CPK 145 straipsnio 9 dalis numato ir baudą ir atskirą pagrindą civilinei atsakomybei kilti, todėl papildomos gynybos priemonės išieškotojui gali neigiamai veikti šalių lygiateisiškumo principą; 4) Pritaikius CPK 771 straipsnio 6 dalį ieškovui gali būti nepagrįstai išmokama kompensacija tuo atveju jei išnagrinėjus bylą ieškinys būtų atmestas. Tuomet kyla neapibrėžta situacija dėl išmokėtos baudos (kompensacijos) grąžinimo (Jokubauskas, Višinskis, 2023, p. 179-180). Taigi, asmeninio pobūdžio laikinųjų apsaugos priemonių įgyvendinimas yra itin svarbus būsimo teismo sprendimo įgyvendinimui užtikrinti, tačiau jų vykdymas priklauso nuo jas vykdyti privalančio asmens valios. Įstatyme numatyta galimybė taikyti baudas už tokio

pobūdžio laikinųjų apsaugos priemonių nevykdymą (CPK 145 straipsnio 9 dalis), tačiau baudos taikymo tvarka praktikoje, kartu taikant ir CPK 771 straipsnio 6 dalį, kvestionuotina, nes tai gali lemti šalių teisių ir pareigų disbalansą, taip pat tai nesiderina su taisykle, kad specialioji norma negali būti taikoma kaip analogija bendrosios normos atžvilgiu.

Taigi, teismas vykdymo procese skirdamas sankcijas užtikrina teismo sprendimų ir antstolio reikalavimų vykdymą, skatina skolininką ir kitus vykdymo proceso dalyvius vykdyti jiems suformuluotus įpareigojimus. CPK numato dvi sankcijų rūšis, baudą ir areštą, pastarasis numatytas tik vienu atveju – skolininkui nepateikus duomenų apie turimą turtą. Sankcijos gali būti skiriamos skolininkui ir kitiems tiesiogiai ar netiesiogiai vykdymo procesu suinteresuotiems asmenims, taip pat antstoliui. Antstoliui bauda gali būti skiriama tik už nepagrįstą vykdymo išlaidų paskaičiavimą. Detali sankcijų taikymo sistema numatyta CPK normose, kuriose išskiriami konkretūs pažeidimai, už kuriuos gali būti taikoma atsakomybė – tai apima antstolio reikalavimų nevykdymą, informacijos apie skolininko turtinę padėtį neteikimą, įpareigojimų dėl vaikų išlaikymo nesilaikymą, asmeninio pobūdžio teismo sprendimų nevykdymą ir tam tikrų laikinųjų apsaugos priemonių ignoravimą. Praktikoje dominuojanti sankcijų forma yra baudos, o areštas laikytinas kraštutine priemone, kurio pritaikymo atvejų aptikti nepavyko. Baudos dydis detalizuojamas atskiruose CPK straipsniuose, o teismas turi diskrecijos teisę parinkti konkretų baudos dydį ir jo pobūdį, t. y. nuspręsti ar skirti vienkartinę ar periodinio dydžio baudą. Skiriant sankcijas vykdymo procese siekiama ne tik užtikrinti vykdytinų dokumentų privalomumą, bet ir užkardyti galimą piktnaudžiavimą, užtikrinti vykdymo proceso veiksmingumą.

3.3. Kliūčių vykdymo procese pašalinimas

Atlikdamas priverstinio vykdymo veiksmus antstolis atlieka daugybę procesinių veiksmų, tokių kaip skolininko turto paieška, arešto skolininko turtui pritaikymas, skolininko turto vertinimas, vykdymo išlaidų paskaičiavimas, išieškotų lėšų paskirstymas ir t. t. Tačiau atliekant priverstinio vykdymo veiksmus galimi įvairūs nesklandumai, kurie gali apsunkinti vykdymo proceso eigą arba tolimesnius priverstinio pobūdžio veiksmus padaryti negalimais. Todėl teismui pavesta dar viena reikšminga funkcija vykdymo procese – kliūčių, kylančių vykdymo procese, šalinimas. Šią vykdymo proceso kontrolės formą teismas įgyvendina sprenddamas įvairius vykdymo procese kylančius klausimus: 1) išaiškindamas vykdymą; 2)

pavesdamas sprendimą vykdyti kitam antstoliui; 3) spręsdamas procesinių teisių perėmimo klausimus; 4) spręsdamas pareikštų nušalinimų klausimus; 4) skirdamas kuratorių; 5) išduodamas leidimus vykdymo procese. Teismas išspręsdamas aptariamus klausimus pašalina kliūtis, kurios trukdo sklandžiam ir efektyviam vykdymo procesui, sudaro sąlygas vyksti tolimesniam vykdymo procesui, todėl atlieka itin reikšmingą funkciją. Kaip bus nustatyta šiame poskyryje, antstolis savarankiškai visų kilusių klausimų savarankiškai išspręsti negali.

Vykdymo išaiškinimas. Antstoliui praktikoje vykdant vykdytinus dokumentus gali kilti neaiškumų kaip atlikti konkrečius priverstinio vykdymo veiksmus, todėl įstatymas numato antstolio teisę kreiptis į teismą dėl jo priimto procesinio sprendimo įvykdymo tvarkos, ar normos, kuri turi būti taikoma konkrečiu atveju, išaiškinimo. CPK 589 straipsnio 1 dalis nustato, kad jeigu teismo procesinio sprendimo vykdymo tvarka arba įstatymo ar kito teisės akto norma, kurią reikia taikyti vykdymo procese, yra neaiški, antstolis kreipiasi su prašymu į procesinį sprendimą priėmusį teismą, kad šis išaiškintų sprendimo vykdymo tvarką arba įstatymo ar kito teisės akto normą, kurią reikia taikyti. Antstolis neturi teisės revizuoti teismo priimto procesinio sprendimo, todėl tik šį sprendimą priėmęs teismas gali jį išaiškinti. Be to, niekas kitas nei tokį sprendimą priėmęs teismas negali geriau išaiškinti jo tikrosios prasmės. Teismas atlikdamas priimto procesinio sprendimo išaiškinimo funkciją vykdymo procese pašalina priimto teismo procesinio sprendimo neaiškumus ir sudaro sąlygas sklandžiam vykdymo procesui.

Aptariama norma glaudžiai susijusi su CPK 278 straipsnio 1 dalimi, kuri numato byloje dalyvaujančių asmenų teisę prašyti sprendimo priėmusio teismo jį išaiškinti. Sprendimą išaiškinti gali ir pats teismas savo iniciatyva. Sprendimas gali būti aiškinamas kol šis nėra įvykdytas ar nėra pasibaigęs jo priverstinio įvykdymo terminas (CPK 278 straipsnio 2 dalis). CPK 589 straipsnis ir CPK 278 straipsnis sudaro vieną visumą ir skirtas teismo sprendimo trūkumams pašalinti ir tais atvejais, kai teismo sprendimas yra vykdytinas ir kai kyla teismo sprendimo vykdymo neaiškumų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje). Teisės doktrinoje CPK 589 straipsnyje nustatyta norma aiškinama kaip specialioji, numatanti tik antstolio teisę kreiptis į teismą dėl teismo priimto procesinio sprendimo išaiškinimo, kiti vykdymo proceso dalyviai tokios teisės neturi, o spręsti ar kreiptis į teismą išaiškinimo ar ne, yra išimtinai antstolio diskrecija (Jokubauskas, *et al.*, 2022, p. 143-144). Toks aiškinimas laikytinas pagrįstu, nes antstolis atlikdamas priverstinio vykdymo veiksmus geriausiai supranta ar jam pateiktas vykdytinas dokumentas yra pakankamai aiškus.

Kasacinis teismas aiškindamas CPK 589 straipsnio taikymo taisyklės nurodė ne vieną aspektą, kurių iš aptariamos normos lingvistinės analizės negalima išskaityti: 1) pagal CPK 589 straipsnio 1 dalį teismas gali išaiškinti sprendimo vykdymo tvarką ir teisės normą, kuri taikytina vykdant teismo priimtą sprendimą, tačiau teismas pridūrė, kad antstoliui teismas gali išaiškinti ir patį sprendimą kartu su jo vykdymo tvarka (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje); 2) CPK 589 straipsnio pagrindu teisės normos aiškinimas suprastinas tik konkrečios vykdomosios bylos kontekste, o ne kaip teisės aiškinimas apskritai, todėl prašant išaiškinti teisės normą reikia pagrįsti kuo ji aktuali konkrečiai vykdomajai bylai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje); 3) dėl nutarties, kuria CPK 589 straipsnio pagrindu išaiškintas vykdymas, gali būti duodamas atskirasis skundas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje); 4) aiškinant sprendimo vykdymo tvarką negali ir nėra nustatomos kitokios ar papildomos teisės ar pareigos, nei, kad nustatyta pačiame aiškintiname sprendime (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje); 5) aiškinant sprendimo vykdymo tvarką ar teisės normą, taikytiną vykdymo procese, reikalinga atsižvelgti į su sprendimo įvykdymu susijusias aplinkybes, taip pat į susijusių kitų priimtų sprendimų suderinamumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje); 6) teismas negali aiškinti kitų institucijų priimtų vykdytinų dokumentų, antai notarų atliktų vykdomųjų įrašų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje).

Pareiškimas dėl vykdymo išaiškinimo paduodamas sprendimą priėmusiam teismui nepriklausomai nuo teismo instancijos, o tai yra išimtis iš bendros taisyklės, kad vykdymo procese iškilusius klausimus sprendžia apylinkės teismai (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 63). Antstolio pareiškimas dėl vykdymo išaiškinimo nagrinėjamas rašytinio proceso tvarka (CPK 589 straipsnio 2 dalis, 593 straipsnis).

Taigi, procesinio teismo sprendimo įvykdymo, ar normos, taikytinos vykdymo procese tikslas - pašalinti visus teismo sprendimo neaiškumus, kliūtis tokio teismo sprendimo vykdymui. Išaiškinant sprendimą kaip ir jo įvykdymo tvarką negalima keisti sprendimo turinio ir esmės, tačiau kilę neaiškumai turi būti išspręsti. Teismas įgyvendindamas vykdymo išaiškinimo funkciją pašalina priimtų teismo procesinių sprendimų trūkumus ir sudaro sąlygas sklandžiam ir teisėtam vykdymo procesui.

Pavedimas sprendimą vykdyti kitam antstoliui. Lietuvos Respublikos apylinkių teismų įsteigimo ir jų veiklos teritorijų nustatymo įstatymo 2 straipsnyje nustatytos apylinkių teismų aptarnaujamos teritorijos. Antai šio įstatymo 2 straipsnio 11 dalyje nustatyta, kad Vilniaus miesto apylinkės teismo veiklos teritorija apima Vilniaus miesto savivaldybės teritoriją, taigi kiekvienas apylinkės teismas veiklą vykdo įstatymu paskirtoje konkrečioje teritorijoje. Panašus reguliavimas nustatytas ir antstolio veiklos atveju. CPK 590 straipsnio 5 dalis numato, kad antstolis vykdymo veiksmus atlieka savo veiklos teritorijoje. Antstolio veiklos teritoriją nustato teisingumo ministras (Antstolių įstatymo 26 straipsnis). Taigi, antstolis priverstinio vykdymo veiksmus atlieka konkrečioje jam paskirtoje teritorijoje. Tiesa, šios taisyklės negali būti suabsoliutinamos, nes vystantis technologijoms bylos keliai į skaitmeninę erdvę, o tai sudaro galimybes faktiškai veikti plačiau nei priskirtoje teritorijoje. Antai ne per seniausią teismams buvo suteikta galimybė veikti teismo, kuriam byla yra teisinga, vardu, nagrinėjant bylas, kurios nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka (pareiškimai dėl teismo įsakymų, dokumentinis procesas, ginčai dėl nedidelių sumų). Šių kategorijų bylos skirstomos naudojantis kompiuterine sistema, sukurta vadovaujantis Teisėjų tarybos patvirtintomis bylų paskirstymo teisėjams ir teisėjų kolegijų sudarymo taisyklėmis (CPK 62² straipsnio 1 ir 2 dalis). Panašus reguliavimas nustatytas ir skirstant vykdomuosius dokumentus antstoliams vykdyti. Sprendimų vykdymo instrukcija nustato, kad popieriniai vykdomieji dokumentai pateikiami antstolių rūmams, o elektroniniai vykdomieji dokumentai teikiami per Antstolių informacinę sistemą (4.1., 4.2. punktai). Vykdomieji dokumentai skirstomi remiantis veiklos teritorija, kurioje yra vykdomojo dokumento vykdymo vieta pagal nurodytą vykdomojo dokumento informaciją (4.3.1. punktas). Tačiau praktikoje gali susiklostyti situacija, kad dėl tam tikrų priežasčių vykdomasis dokumentas negali būti vykdomas jam vykdyti priskirtoje vietoje arba negali būti vykdomas antstolio, kuris gavo vykdomąjį dokumentą vykdyti. Dėl šių priežasčių įstatymas numato dar vieną teismo funkciją vykdymo procese, teisę pavesti vykdomąjį dokumentą vykdyti kitam antstoliui.

CPK 590 straipsnio 6 dalis nustato, kad apygardos teismo, kurio veiklos teritorijoje yra antstolio kontoros buveinė, pirmininkas išieškotojo prašymu gali bet kurį sprendimą pavesti vykdyti kuriam nors kitam apygardos teismo veiklos teritorijoje veiklą vykdančiam antstoliui. Lietuvos apeliacinio teismo pirmininkas išieškotojo prašymu gali bet kurį sprendimą pavesti vykdyti kuriam nors kitam kitos apygardos teismo veiklos teritorijoje veiklą vykdančiam antstoliui. Taigi, įstatymas numato išieškotojo teisę prašyti pavesti vykdomąjį dokumentą

vykdyti kitam antstoliui, kad vykdymo procesas vyktų sklandžiai ir būtų pašalintos kliūtys, dėl kurių vykdomąjį dokumentą gavęs antstolis negali jo vykdyti. Tačiau praktikoje pripažįstama, kad vien prašymo pavesti vykdyti vykdomąjį dokumentą kitam antstoliui nepakanka, kad patenkinti tokį procesinį prašymą turi egzistuoti svarbios ir išimtinės aplinkybės, antai antstolis turi būti nušalintas ir dėl to jis negali atlikti vykdymo veiksmų (Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje). Teismų praktikoje sprendžiant klausimą dėl vykdomojo dokumento pavedimo vykdyti kitam antstoliui vertinama ar išieškotojas teikė vykdyti vykdomąjį dokumentą visiems toje teritorijoje veikiantiems antstoliams (Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje); pripažįstama, kad išieškotojo nuomonė dėl antstolių trūkumo nėra pagrindas tenkinti prašymą dėl vykdomojo dokumento pavedimo vykdyti kitam antstoliui (Šiaulių apygardos teismo 2017 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje); ilgametė išieškotojo ir antstolio patirtis nėra pagrindas pavesti vykdyti vykdomąjį dokumentą šiam antstoliui, nes tokiu atveju skolininkui gali kilti abejonių dėl antstolio nešališkumo (Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugpjūčio 5 d. nutartis civilinėje byloje). Aplinkybės, kurias teismai pripažino svarbiomis nagrinėdami aptariamą klausimą yra atvejai, kuomet išieškotojai yra vaikai, kai šiems išieškojimo veiksmai kitame mieste kėlė nepakeliamus finansinius kaštus siekiant bendradarbiauti su antstoliu (Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje); kuomet turto apyrašo sudarymas pas kito miesto antstolį neatitinka geriausių nepilnametės įpėdinės interesų (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje). Iš šių dviejų nutarčių galima teigti, kad teismai linkę vertinti išieškotojo asmenį ir įvertinę, kad šis yra nepilnametis, įgyvendinantis paveldėjimo teisę ar siekiantis gauti išlaikymą asmuo, atsižvelgia į šių asmenų galimybes bendradarbiauti su antstoliu, kuris veikia skolininko buveinės teritorijoje. Tokiu būdu teismai padeda ginti pažeidžiamiausių išieškotojų interesus.

Taigi, teismas turi diskrecijos teisę spręsti pavesti bet kokią sprendimą vykdyti kitam antstoliui. Išieškotojo prašymo pateikimo fakto neužtenka šiam procesiniam prašymui patenkinti, turi būti nustatytos išimtinės aplinkybės dėl kurių atitinkamas antstolis negali vykdyti gauto vykdomojo dokumento. Kaip svarbi aplinkybė vertinamas išieškotojo asmuo, kai šis yra pažeidžiamas dėl subjektyvių savybių, tokių kaip amžius ar turtinė padėtis. Vykdomųjų dokumentų vykdymas pagal bendrąją taisyklę, kad jie vykdomi teisės aktuose nustatytose jų vykdymo vietoje ne visada atitinka vykdymo proceso ekonomiškumo ir

koncentruotumo principus, todėl teismas įgyvendindamas pavedimo vykdyti sprendimą kitam antstoliui teisę, užtikrina minėtų principų įgyvendinimą.

Procesinių teisių perėmimas vykdymo procese. Minėta, kad vykdomojo rašto išdavimas yra būtina prielaida vykdymo procesiniams santykiams atsirasti, o teismas išduodamas vykdomąjį raštą kartu atlieka ir teisėto vykdymo proceso pradėjimo užtikrinimo funkciją. Tačiau pasirengiant vykdymo procesui ne mažiau svarbu yra nustatyti kokie konkrečiai asmenys turi teisę išieškoti arba turi pareigą vykdyti priimtą teismo sprendimą. Antai viena iš sąlygų, kurią privalo patikrinti antstolis prieš priimdamas vykdomąjį dokumentą vykdyti yra nustatymas, ar vykdomąjį dokumentą pateikia vykdyti tam teisę turintis asmuo (CPK 650 straipsnis, 651 straipsnio 2 dalies 1 punktas).

CPK 48 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai viena iš ginčijamo arba sprendimu nustatyto teisinio santykio šalių pasitraukia iš bylos (fizinio asmens mirtis, juridinio asmens pabaiga ar pertvarkymas, reikalavimo perleidimas, skolos perkėlimas ir kiti įstatymų numatyti atvejai), teismas, jei yra pagrindas, rašytinio proceso tvarka tą šalį pakeičia jos teisių perėmėju, išskyrus atvejus, kai yra negalimas materialinių subjektinių teisių perėmimas. Teisių perėmimas galimas bet kurioje proceso stadijoje. CPK 596 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prasidėjus vykdymo procesui antstolis išsprendžia skolininko ar išieškotojo pakeitimo klausimą. To paties straipsnio 2 dalyje numatyta, kad jeigu pagrindas pakeisti skolininką ar išieškotoją atsirado prieš pradedant vykdymo procesą, antstolis skolininko ar išieškotojo pakeitimo klausimą sprendžia tuo atveju, kai yra išduotas ir antstoliui vykdyti pateiktas vykdomasis dokumentas kartu su atitinkamu prašymu pakeisti išieškotoją ar skolininką (CPK 596 straipsnio 3 dalis). Taigi, procesinių teisių perėjimo klausimą antstolis gali išspręsti savo iniciatyva prasidėjus vykdymo procesui, taip pat šį klausimą gali spręsti ir neiškėlęs vykdomosios bylos, tačiau tam būtina turėti pateiktą vykdomąjį dokumentą ir atitinkamą suinteresuoto asmens prašymą. Minėtas teisinis reguliavimas suponuoja, kad galima situacija, kai pagrindas procesinių teisių perėjimui atsiranda po bylos išnagrinėjimo ir galutinio teismo sprendimo priėmimo, kuomet dar nėra išduotas vykdomasis raštas. Šioje vietoje teismui pavesta dar viena vykdymo proceso pasirengimui aktuali funkcija – procesinių teisių perėmimo klausimų sprendimas.

Teisių ir pareigų perėmimas gali būti universalus (mirtis, reorganizavimas) arba singularus (reikalavimo teisės perkėlimas) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje). Universalus teisių ir pareigų perėmimo atveju perimamos visos

teisės ir pareigos, o singuliaraus atveju perimamos konkrečios, individualizuotos teisės ar pareigos, o ne jų visuma (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 96). Procesinio teisių perėmimo institutas nulemtas materialiujų teisių perėmimo civilinėje teisėje galimybės. Perimant materialiąsias civilines subjektines teises perimamos ir atitinkamos procesinės teisės bei pareigos. Procesinių teisių perėmimo pagrindas yra materialiojo teisinio santykio subjektų pasikeitimas, kuriam reikalingos šios sąlygos: 1) vieno subjekto pasitraukimas iš materialiojo teisinio santykio; 2) pasitraukusio subjekto teisių perėjimas kitam asmeniui. Teisių perėmėjas turi pagrįsti, kad jis yra atitinkamų materialiujų subjektinių teisių perėmėjas, o teismo pareiga ištirti ir nustatyti, ar siekiantis įstoti į procesą asmuo iš tikrųjų perėmė tam tikras pasitraukusio iš proceso asmens materialiąsias subjektines teises, taip pat perimtų teisių apimtį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje). Ar galimas teisių ir pareigų perėjimas nustato materialiosios teisės normos. Antai pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 5.1 straipsnio 3 dalį asmeninės neturtinės ir turtinės teisės, kurios neatsiejamai susijusios su palikėjo asmeniu, nėra paveldimos.

Procesinio teisių perėmimo apimtį taip pat lemia atitinkamų materialiujų subjektinių teisių perėmimo apimtis: jeigu tam tikrų materialiujų subjektinių teisių negalima perimti, tai negalima perimti ir atitinkamų procesinių teisių ir pareigų, susijusių su atitinkamų materialiujų teisių gynyba (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje). Tačiau ne visais atvejais paprasta atskirti procesinių teisių ir pareigų perėmimo apimtį, taip pat atskirti, ar procesinės teisės ir pareigos perėjo kartu, ar atskirai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė situaciją, kuomet pagal tą patį teismo sprendimą šalys (ieškovas ir atsakovas) tarpusavio atžvilgiu įgijo priešpriešinių reikalavimų. Ieškovas įgijo teisę reikalauti skolos apmokėjimo, atsakovas įgijo teisę į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, kurios, be kita ko, viršijo priteistą skolą. Taigi, atsirado galimybė pagal tą patį sprendimą išduoti du vykdomuosius dokumentus, kurie išieškojimo nukreipimo prasme yra priešingi. Ieškovui sudarius reikalavimo perleidimo sutartį iškilo klausimas, ar naujoji šalis procese įgijo tik reikalavimo teisę atsakovo atžvilgiu, ar vis dėl to tuo pačiu įgijo pareigą atlyginti bylinėjimosi išlaidas atsakovui. Antstolė atsakovo prašymu pakeitė ieškovą naujuoju teisių ir pareigų perėmėju ir pradėjo priverstinio vykdymo veiksmus. Pirmosios instancijos teismas antstolės veiksmus laikė teisėtais, nurodydamas, kad ieškovas (teisių perėmėjas) ir atsakovas tuo pačiu vienas kito atžvilgiu yra ir išieškotojas, ir skolininkas. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas turėjo priešingą nuomonę, išaiškindamas, kad reikalavimo perleidimo sutartimi perimta tik

reikalavimo teisė, o pareiga atlyginti bylinėjimosi išlaidas nebuvo perimta, todėl antstolės patvarkymą panaikino. Kasacinės instancijos teismas palaikė apeliacinės instancijos teismo poziciją, nurodydamas, kad šiuo atveju svarbus buvo materialiosios reikalavimo teisės perėjimo momentas, t. y. jei reikalavimo teisę ieškovas būtų perleidęs bylos neišnagrinėjus, naujasis teisių perėmėjas tokią reikalavimo teisę perimtų prisiimdamas atitinkamą riziką, nes tuo metu negalima žinoti bylos išnagrinėjimo rezultato ir atitinkamų teisių ir pareigų pagal priimtą teismo sprendimą, perimamos teisės ir pareigos tokiu atveju nebūtų individualizuotos. Tačiau reikalavimo teisės perleidimo sutartį sudarius jau priėmus galutinį teismo sprendimą, teisės ir pareigos pagal priimtą teismo sprendimą yra aiškios, todėl galima jas perleisti individualizuotai. Šiuo atveju ieškovas perleido tik reikalavimo teisę, bet ne pareigą atsakyti pagal teismo sprendimą, todėl apeliacinės instancijos teismo nutartis buvo palikta nepakeista (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje). Aptariama situacija nebūtų susiklosčiusi, jei priimto teismo sprendimo pagrindu nebūtų sudarytos galimybės išduoti du vykdomuosius raštus, pagal kuriuos būtų išieškomi priešpriešiniai reikalavimai išieškotojo ir skolininko atžvilgiu. Manytina, kad problemos buvo galima išvengti atlikus įskaitymą priimant galutinį teismo sprendimą. Tiesa, norint atlikti įskaitymą, reikalingas vienos iš šalių pareiškimas (CK 6.131 straipsnio 1 dalis), tačiau atsižvelgtina į įskaitymui reikalingas sąlygas: 1) prievolės šalys turi turėti viena kitai abipusių teisių ir pareigų; 2) šalių reikalavimai turi būti priešpriešiniai; 3) šalių reikalavimai turi būti vienas kitam priešingi; 4) abu reikalavimai turi galioti; 5) abu reikalavimai turi būti vykdomi; 6) abu reikalavimai turi būti apibrėžti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 28 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-71-916-2018). Teismui galutiniu teismo sprendimu vienai iš šalių priteisus skolą, o kitai bylinėjimosi išlaidas, akivaizdu, kad tarpusavio reikalavimų įskaitymas galimas. Tiesa, šiuo atveju įskaitymas lemtų, kad iš dalies patenkinus ieškovo ieškinį jis faktiškai būtų pralaimėjusi šalis ir tai nesiderintų su Europos Žmogaus Teisių Teismo formuojama praktika, kuri griežtai vertina mechanišką, kiekybiniu vertinimu grįstą bylinėjimosi išlaidų paskirstymą (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2024 m. lapkričio 12 d. sprendimas). Kita vertus, įskaitymo neatlikimas tokiais atvejais sukuria neapibrėžtas situacijas ir lemia naujų ginčų kilimą. Be to, du vykdomieji raštai tam pačiam sprendimui vykdyti nesiderina su vykdymo proceso ekonomiško principu, sudaromos prielaidos nepagrįstai didinti vykdymo išlaidas.

CPK 596 straipsnio 2 dalis numato, kad pirmosios instancijos teismas, kuriame buvo išnagrinėta grupės ieškinio byla, kai daugiau kaip pusė visų grupės narių pateikia teismui

kreipimasi dėl grupės atstovo pakeitimo, nutartimi vykdymo procese pakeičia grupės atstovą (išieškotoją). Taigi, grupės ieškinio bylose atstovo (išieškotojo) pakeitimo klausimą gali išspręsti tik tokia byla išnagrinėjęs pirmosios instancijos teismas, antstolis tokios teisės neturi (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 98). Atstovas (išieškotojas) gali būti pakeistas tik esant daugiau kaip pusės grupės narių prašymui, kartu pateikiant naujo atstovo kandidatūrą. Jei tokį prašymą teikia mažiau kaip pusė grupės narių ar nepateiktas atstovo sutikimas atstovauti, taikomas trūkumų šalinimo institutas (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 99).

Taigi, procesinių teisių perėmimo klausimų sprendimo funkcija dalinasi teismas ir antstolis. Antstolis procesinių teisių perėmimo klausimus sprendžia jau prasidėjus vykdymo procesui (iškėlus vykdomąją bylą) arba kai antstoliui pateikiamas vykdomasis dokumentas su atitinkamu išieškotoju prašymu. Procesinių teisių perėmimas priklauso nuo perimamų materialųjų teisių ar pareigų apimties, taip pat nuo galimybės šias teises ar pareigas individualizuoti. Teismas procesinių teisių perėmimo klausimą sprendžia grupės ieškinio bylose ir atvejais, kuomet byla išnagrinėta priėmus galutinį teismo sprendimą ir nėra išduoto vykdomojo rašto. Tinkamas procesinių teisių perėmimo klausimų išsprendimas garantuoja, kad vykdymo procesą inicijuotų tik šią teisę turintis asmuo.

Vertėjo, eksperto ir antstolio nušalinimas. Kaip ir teisiniame procese, taip ir vykdymo procese vykdymo proceso dalyviams suteikta teisė reikšti nušalinimus. CPK 598 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vykdymo proceso metu vertėją ir ekspertą nušalinti gali būti prašoma tokia pat tvarka kaip ir antstolį. Vadinasi eksperto ir vertėjo nušalinimas yra pateikiamas raštu antstoliui (CPK 636 straipsnio 1 ir 3 dalis), o nušalinimas turi būti pareikštas prieš pradedant priverstinio vykdymo veiksmus, vėliau nušalinimą galima reikšti tik tuo atveju, jei nušalinimo pagrindas paaiškėjo vėliau (CPK 636 straipsnio 2 dalis). Vertėjo ir eksperto nušalinimo (nusišalinimo) pagrindai nustatyti CPK 67 straipsnyje, kurio pirma dalis duoda nuorodą į CPK 65 straipsnio 1 dalies 1-5 punktuose nustatytus pagrindus. Įstatymas numato šiuos vertėjo ir eksperto nušalinimo pagrindus: 1) ekspertas ir vertėjas yra byloje dalyvaujantis asmuo, arba su byloje dalyvaujančiu asmeniu susijęs taip, kad bylos baigtis gali turėti įtakos jo teisėms ir pareigoms; 2) vertėjas ir ekspertas su šalimis ar byloje dalyvaujančiais asmenimis susijęs giminystės arba svainystės ryšiais; 3) vertėją ir ekspertą su byloje dalyvaujančiu asmeniu sieja santuokos, globos ar rūpybos santykiai; 4) vertėjas ir ekspertas buvo šalies ar byloje dalyvaujančio asmens atstovas; 5) jeigu vertėjas ar ekspertas, jų sutuoktinis arba giminaitis yra tiesiogiai ar netiesiogiai suinteresuoti byla asmenys. CPK 67 straipsnio 2 dalyje

atskirai išskiriami dar du pagrindai eksperto nušalinimui: 1) ekspertas yra dėl tarnybos ar kitaip priklausomas bent nuo vienos iš šalių ar kitų dalyvaujančių byloje asmenų; 2) ekspertas atliko reviziją, auditą ar kitoki patikrinimą, kurio medžiaga buvo pagrindas tai civilinei bylai iškelti. Taigi įstatymas numato penkis bendrus pagrindus vertėjui ir ekspertui nušalinti ir du atskirus pagrindus taikytinus tik ekspertui. Pirmi penki bendrieji pagrindai taikytini taip pat teisėjams, antstoliams ir teismo posėdžio sekretoriams (CPK 65 straipsnio 1 dalis, 67 straipsnio 1 dalis, 636 straipsnio 1 dalis).

Vertėjui ir ekspertui pareikštą nušalinimą antstolis išsprendžia motyvuotu patvarkymu (CPK 598 straipsnio 3 dalis), o patenkinus nušalinimą toks patvarkymas nėra skundžiamas (CPK 598 straipsnio 4 dalis), taigi, vertėjas ar ekspertas nušalintas nuo vykdomosios bylos dėl tokio antstolio patvarkymo skundo negali paduoti. Tačiau antstolio patvarkymas, kuriuo atsisakyta patenkinti nušalinimą yra skundžiamas teismui. Antstolis nesutikęs su pareikštu nušalinimu nedelsdamas šį klausimą perduoda spręsti apylinkės teismui, kurio veiklos teritorijoje yra antstolio kontoros buveinė (CPK 598 straipsnio 5 dalis). Nušalinimo klausimas turi būti išspręstas per tris darbo dienas nuo tokio pareiškimo gavimo antstolio kontoroje ar teisme. Trumpas terminas nustatytas siekiant užtikrinti vykdymo proceso operatyvumą, kadangi esant nušalinimui negalima atlikti priverstinio vykdymo veiksmų, kuriems atlikti vertėjas ar ekspertas yra pakviestas (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 101-102).

Antstolio nušalinimo ar nusišalinimo tvarką detalizuoja CPK 637 straipsnis, kurio 1 dalis nustato, kad antstoliui pareikšto nušalinimo ir antstolio nusišalinimo klausimus ne vėliau kaip per tris darbo dienas išsprendžia antstolio kontoros buveinės vietos apylinkės teismas. Prireikus šiam klausimui išspręsti gali būti organizuojamas žodinis teismo posėdis (CPK 637 straipsnio 2 dalis). Minėtas teisinis reguliavimas suponuoja, kad antstoliui pareikštą nušalinimą turi patvirtinti teismas. Taip pat ir antstolio nusišalinimo klausimą turi patvirtinti teismas, vadinasi antstolis savarankiškai negali nuspręsti ar nusišalinti nuo bylos, visais atvejais jo nusišalinimo klausimą sprendžia teismas. Toks reguliavimas viena vertus yra keistokas, kita vertus pateisinamas. Antstolis pats geriausiai supranta ar dėl vykdomos vykdomosios bylos jam kyla interesų konfliktas, kita vertus jo nusišalinimo klausimą sprendžiant teismui užkardomas kelias nuo nepagrįstų nusišalinimų siekiant išvengti nenorimos vykdomosios bylos antstoliui. Trumpas trijų dienų terminas antstolio nušalinimo ar nusišalinimo klausimui išspręsti nustatytas siekiant užtikrinti vykdymo proceso operatyvumą, kadangi jokie vykdymo veiksmai pareiškus nušalinimą neatliekami (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 240-241).

Ar egzistuoja pagrindas nušalinti ekspertą, vertėją ar antstolį sprendžiama kiekvieną kartą atskirai pagal byloje nustatytas aplinkybes. Teismo nutartis, kuria išspręstas vertėjo ar eksperto nušalinimo klausimas negali būti apeliacijos objektas (Kauno apygardos teismo 2025 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje). Teismo nutartis, kuria išspręstas antstolio nušalinimo ar nusišalinimo klausimas taip pat negali būti apeliacijos objektas (Vilniaus apygardos teismo 2018 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje). Manytina, kad apeliacijos nebuvimas nušalinimo išsprendimo atvejais reikalingas, nes tai padeda užtikrinti vykdymo proceso operatyvumą. Kitu atveju skolininko turto įvertinimo siekiantis išvengti skolininkas reikšdamas nepagrįstus nušalinimus galėtų sąmoningai vilkinti procesą, atitolindamas jo turto įvertinimą bei išieškojimą iš jo. Tas pats pasakytina ir apie nepagrįstus bandymus nušalinti priverstinio vykdymo veiksmus atliekančią antstolį.

Kuratoriaus paskyrimas. Vykdymo proceso eiga gali strigti, jeigu nepavyksta susisiekti su vykdymo proceso dalyviais. Praktikoje pasitaiko, kad skolininko gyvenamoji vieta nežinoma, taip pat nežinomi kiti duomenys, kurie leistų susisiekti su skolininku ir įteikti jam vykdymo procese priimtus procesinius dokumentus. Ne retai ir pats skolininkas gali mėginti slėptis siekdamas išvengti priverstinio vykdymo veiksmų. Tam, kad vykdymo proceso eiga nesustotų, taip pat tam, kad būtų užtikrintos kreditoriaus ir skolininko teisės, CPK numato galimybę vykdymo procese skirti kuratorių, t. y. skolininko atstovą, kuris gintų skolininko teises. Kuratoriaus dalyvavimui vykdymo procese taikytinos specialios CPK 601 straipsnyje numatytos normos CPK 129 straipsnio ir CPK 39 straipsnio atžvilgiu, kurios aktualios kalbant apie teisminį procesą (Vėlyvis, *et al.*, 2007, p. 9). CPK 39 straipsnis taikomas tik sprendžiant kitus klausimus, susijusius su kuratoriaus teisėmis ir pareigomis (CPK 601 straipsnio 6 dalis). Teismo priimta nutartis paskirti skolininkui kuratorių yra specifinių atstovavimo santykių tarp skolininko ir kreditoriaus pagrindas. Paskyrus kuratorių vykdymo procesas gali vykti įprasta eiga, o skolininko teisės gali būti realiai ginamos. Vykstantis vykdomasis procesas geriausia atliepia ir išieškotojo interesus, nes vykdymo proceso trikdžiai atitolina galutinį vykdytino dokumento įvykdymą. Taip pat kuratoriaus skyrimas leidžia išvengti procesinių dokumentų įteikimo fikcijos, t. y. dokumentų įteikimo viešo paskelbimo būdu (CPK 130 straipsnis) ar paliekant juos deklaruotos gyvenamosios vietos adresu (CPK 123 straipsnio 3 dalis), nes dokumentai yra įteikiami realiam asmeniui. Tokiu būdu išvengiama formalaus vykdymo proceso elementų.

CPK 601 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai skolininko buvimo vieta nežinoma, tačiau yra skolininko turto, išieškotojas turi teisę prašyti antstolio kontoros buveinės vietos apylinkės teismą paskirti skolininko kuratorių. Teismų praktikoje kuratoriaus paskyrimo pagrindai išaiškinti plačiau nei CPK, nurodoma, kad kuratorius gali būti skiriamas tik tuo atveju jeigu: 1) nėra žinoma skolininko buvimo vieta; 2) skolininkas turi turto; 3) yra būtina skubiai atlikti su šia šalimi (skolininku) susijusius procesinius veiksmus; 4) yra suinteresuotos šalies prašymas skirti kuratorių; 5) yra skiriamo kuratoriumi asmens sutikimas; 6) kuratoriumi paskirto asmens interesai nėra priešingi atstovaujamos šalies interesams. Nesant bent vienos iš minėtų sąlygų, kuratorius negali būti paskirtas (Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje). Minėtas teismo išaiškinimas suponuoja, kad kuratorius gali būti paskirtas siekiant atlikti konkrečius procesinius veiksmus, kurių atlikti nesant skolininko negalima. Spręstina, kad vienas iš tokių veiksmų galėtų būti raginimo vykdyti sprendimą skolininkui įteikimas (CPK 654 straipsnio 1 dalis), nes suėjus raginimo įvykdyti sprendimą terminą pradedami priverstinio vykdymo veiksmai. Vertinant kuratoriaus paskyrimo sąlygą dėl skolininko buvimo vietos nežinojimo, turi būti išsiaiškinta ar antstolis dėjo visas įmanomas pastangas nustatyti skolininko buvimo vietą. Aiškinamasi ar antstolis bandė susisiekti su skolininko šeimos nariais (Kauno apylinkės teismo Kaišiadorių rūmų 2019 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje). Kai nustatoma, kad skolininkas išvykęs į užsienį, vertinama ar antstolis bandė susisiekti su konsulinėmis įstaigomis (Kauno apylinkės teismo Kaišiadorių rūmų 2019 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje). Jeigu nustatoma, kad skolininkas aktyviai dalyvauja kitoje civilinėje byloje, negalima teigti, kad skolininko buvimo vieta nežinoma (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2024 m. rugpjūčio 8 d. nutartis civilinėje byloje). Antstolio pastangų dėjimas surasti skolininko šeimos narius aktualus sprendžiant ir dėl kuratoriaus kandidatūros, nes prioritetas skirti kuratorių teikiamas skolininko giminaičiams ar sutuoktiniui (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2025 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje). Apylinkių teismų praktikoje prašymas dėl kuratoriaus skyrimo teikiamas pakankamai dažnai, o pirmos instancijos priimtų nutarčių patikros apeliacine tvarka yra ganėtinai nedaug. Tai galima paaiškinti tuo, kad skolininko buvimo vietos nežinojimas dažnu atveju bus nulemtas paties skolininko pasyvios pozicijos. Skolininkui esant pasyviu, teismo nutartys, kuriomis paskirtas kuratorius, nebūna apskųstos. Bet kuriuo atveju, ši trumpa teismų praktikos apžvalga suponuoja išvadą, kad kuratoriaus paskyrimas laikomas *ultima ratio* priemone, kuri taikoma tik išpildžius visų minėtų šešių sąlygų visetą. Griežtos kuratoriaus skyrimo sąlygos užtikrina,

kad nebūtų piktnaudžiaujama kuratoriaus institutu, siekiama užtikrinti, kad be skolininko žinios priverstinio pobūdžio veiksmai nebūtų atlikti.

Kuratoriumi gali būti paskirtas tik fizinis asmuo esant jo sutikimui. Esant galimybei skiriamas skolininko giminaitis arba sutuoktinis. Šiai galimybei neegzistuojant skiriamas advokatas. Kuratoriaus teismo suteikti įgaliojimai pasibaigia išnykus aplinkybėms, dėl kurių jis buvo paskirtas (CPK 39 straipsnio 1 dalis), kitaip tariant su skolininko buvimo vietos sužinojimu. Teisės doktrinoje kuratoriaus įgaliojimų pabaigą siūloma sieti ne su skolininko faktiniu atsiradimu, bet jo įstojimu į bylą (Vėlyvis, *et al.*, 2007, p. 12). Su šia pozicija sutiktina, nes kuratoriaus paskyrimo priežasčių ištakos dažnu atveju yra paties skolininko pasyvumas vykdomosios bylos atžvilgiu, o vien faktinis skolininko atsiradimas ir jokių veiksmų neatlikimas (faktinis neįstojimas į vykdomąją bylą) suponuoja tolimesnę skolininko pasyvią poziciją. Tokiu būdu skolininkui užtenka pranešti apie savo buvimo vietą, sulaukti kol kuratorius bus pašalintas iš vykdomosios bylos, ir tuomet vėl užimti pasyvią poziciją siekiant vilkinti vykdymo procesą. Kuratoriaus institutas, be kitų tikslų, skirtas užtikrinti sklandžią vykdymo proceso eigą, todėl jo dalyvavimas procese vertingesnis nei pasyvi skolininko pozicija.

Taigi, kuratoriaus institutas vykdymo procese užtikrina skolininko ir išieškotojo teisių apsaugą, neleidžia vykdymo procesui užstrigti dėl skolininko buvimo vietos nežinojimo. Kuratorius gali būti paskirtas tik esant šešių būtinų sąlygų visetui: skolininko buvimo vietos nežinojimui, skolininko turto egzistavimui, būtinybei atlikti neatidėliotinus veiksmus, suinteresuotos šalies prašymui, paskiriamo kuratoriumi asmens sutikimui bei jo interesų neprieštaravimui atstovaujamos šalies interesams. Prieš skiriant kuratorių įvertinama ar išnaudotos visos galimybės nustatyti skolininko buvimo vietą, įskaitant ir skolininko giminaičių paiešką. Kuratoriaus įgaliojimai pasibaigia išnykus aplinkybėms dėl kurių jis buvo paskirtas, tačiau praktiškiausia būtų kuratoriaus įgaliojimus naikinti skolininkui realiai įsitraukus į vykdymo procesą. Teismas priimdamas nutartį skirti kuratorių prie vykdymo proceso efektyvumo, užkerta kelią skolininko piktnaudžiavimui pasyvia pozicija, siekiant vilkinti procesą. Kuratoriaus institutas laikytinas kraštutine, tačiau būtina priemone užtikrinant vykdymo proceso sklandumą.

Leidimų išdavimas vykdymo procese. Tam tikrais atvejais vykdymo procese reikia atlikti veiksmus, kurie susiję su ypatingai saugomais objektais ar vertybėmis. Tokiais atvejais antstoliui teisė veikti savo nuožiūra nesuteikta, šioje srityje antstolio veiksmus kontroliuoja

teismas išduodamas arba atsisakydamas išduoti atitinkamus leidimus. Teismas gali išduoti leidimus antstoliui patekti į gyvenamąsias patalpas, priverstinai perduoti vaiką išieškotojui, leisti nukreipti išieškojimą į valstybės ar savivaldybės patikėjimo teise valdomą turtą, nustatyti skolininko turto dalį, esantį bendrame su kitais asmenimis turte, taip leidžiant į tokį turtą nukreipti išieškojimą. Prieš atliekant priverstinio vykdymo veiksmus, kurie susiję su minėtais klausimais, reikalingas tam tikras teismo įsikišimas, kitaip vykdymo veiksmų nebūtų galima atlikti.

Viena iš saugomų vertybių yra asmens būsto neliečiamumas. Konstitucinė žmogaus būsto neliečiamumo garantija saugo ne individo teisę į būstą, bet patį žmogaus būstą nuo pašalinių įsibrovimo (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 27 d. nutarimas). Iš Konstitucijos kylanti apsauga lemia poreikį itin atsakingai reguliuoti vykdymo procese atliekamus veiksmus, susijusius su asmens būstu. Vykdymo procese gali tecti patekti į skolininko (ar kitų asmenų) gyvenamąsias patalpas, antai priverstinai paimti vaiką perdavimui išieškotojui, paimti konkretų priteistą daiktą, atlikti nekilnojamojo turto vertinimą apžiūrint nekilnojamojo turto objektą iš vidaus. Siekiant užtikrinti asmens gyvenamojo būsto neliečiamumą, CPK 615 straipsnyje nustatyta skolininko ir kitų asmenų gyvenamųjų patalpų apžiūros tvarka. Vykdymo procese iškilus poreikiui patekti į gyvenamąsias patalpas, antstolis į jas gali patekti tik esant šiose patalpose gyvenančių asmenų sutikimui (CPK 615 straipsnio 1 dalis). Sutikimą galima suprasti kaip neprieštaravimą, o sutikimas turi būti išreikštas apžiūrėtinų gyvenamųjų patalpų gyventojų, jei skolininkas šiose patalpose negyvena, jo sutikimas nereikalingas (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 162-163). Kai sutikimas nėra duodamas, tuomet patekti į patalpas galima tik pateikus teismo nutartį dėl leidimo patekti į gyvenamąsias patalpas (CPK 615 straipsnio 2 dalis). Tačiau tam tikrų sprendimų atvejais patekti į apžiūrėtiną gyvenamąsias patalpas teismo nutartis ar gyvenamųjų patalpų gyventojų sutikimas nereikalingas. Antai, kai priverstinai vykdomas sprendimas dėl įkeldinimo ar iškeldinimo, kitų sprendimų atveju, kuriems įvykdyti patekimas į gyvenamąsias patalpas neišvengiamas, antstolis gali į patalpas patekti ir be sutikimo ar teismo nutarties (CPK 615 straipsnio 3 dalis). Tokią antstolio teisę lemia sprendimo priverstinio įgyvendinimo veiksmų pobūdis. Praktikoje pateikta teismo nutartis dėl leidimo patekti į patalpas gali nepaskatinti įsileisti antstolio, ypač kai siekiama vilkinti vykdymo veiksmus. Tokiais atvejais kviečiama policija ir kviestiniai, kurių akivaizdoje durys atidaromos priverstinai (CPK 615 straipsnio 4 dalis) ir tuomet atliekami reikalingi vykdymui veiksmai. Teismas sprendamas klausimą dėl

leidimo patekti į patalpas įvertina ar tokia priemonė yra tikrai reikalinga, įvertinama ar sutikimas nebuvo duotas be svarbių priežasčių. Įgyvendinant šią vykdymo proceso kontrolės funkciją užtikrinamas proporcingumo principas ir ginama teisė į būsto neliečiamumą.

Šeimos bylose ne retai tenka išspręsti klausimą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo. Teismas priimdamas sprendimą privalo pasisakyti dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, nepriklausomai nuo to ar toks reikalavimas byloje buvo pareikštas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje). Nustačius vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų, kurie teismo sprendimo įsiteisėjimo dieną gyvena atskirai nuo vaiko, tenka išspręsti ir realaus vaiko perdavimo klausimą. Aptariama teismo sprendimo dalis ne visada gali būti įgyvendinta geranoriškai, todėl vaiką perduoti išieškotojui gali tekti priverstinai. Pagal CPK 764 straipsnio 1 dalį, kai nevykdomas teismo sprendimas dėl vaiko perdavimo, antstolis dėl to priima patvarkymą dėl sprendimo vykdymo tvarkos. Šiame patvarkyme detalai aptariamas vykdymo priemonių pobūdis ir jų taikymas. Antstoliui vykdančiam tokio pobūdžio sprendimą dalyvauja išieškotojas ir valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas, taip pat gali dalyvauti psichologas (CPK 764 straipsnio). Jeigu antstolio patvarkymas dėl sprendimo vykdymo tvarkos nevykdomas, antstolis turi teisę kreiptis į antstolio kontoros buveinės vietos apylinkės teismą su pareiškimu dėl leidimo prievarta paimti vaiką išdavimo (CPK 764 straipsnio 3 dalis). Prievarta paimant vaiką policijos atstovai pašalina kliūtis tokiems veiksams atlikti, o vaikas paimamas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovų ir perduodamas išieškotojui (CPK 764 straipsnio 4 dalis). Teismas turi teisę atmesti antstolio prašymą dėl leidimo priverstinai paimti vaiką, tačiau atmesdamas prašymą privalo nurodyti, kaip toliau turi būti vykdomas vaiko perdavimas (CPK 764 straipsnio 5 dalis). Tokia teismo pareiga sietina su siekiu užtikrinti geriausias vaiko interesus. Antstolio pateiktas prašymas dėl leidimo priverstinai paimti vaiką jau savaime indikuoja kilusias problemas, kurios trukdo įvykdyti tokio pobūdžio sprendimą, todėl teismas įgyvendindamas minėtą pareigą neleidžia susidaryti neapibrėžtai situacijai vykdymo procese, kuri pažeistų vaiko interesus. Praktikoje CPK 764 straipsnio 3 dalies taikymo pavyzdžių aptikti nepavyko, o tai indikuoja, kad sprendimo dėl vaiko perdavimui pakanka antstolio priimto patvarkymo dėl sprendimo vykdymo tvarkos. Tačiau aptariama teismo funkcija pripažintina reikalinga, nes rizikuoti vaiko interesais negalima. Platesnis teisiniu reguliavimu nustatytas priemonių paketas siekiant įgyvendinti sprendimą dėl vaiko perdavimo išieškotojui sudaro didesnes galimybes veikti geriausias vaikų interesus.

Praktikoje įmanoma situacija, kad išieškojimas gali būti nukreiptas valstybei ar savivaldybei priklausančiai įstaigai, nes ir šios įstaigos civiliniuose teisiniuose santykiuose dalyvauja lygiais pagrindais kaip ir kiti šių santykių dalyviai (CK 2.36 straipsnio 1 dalis). Savivaldybės ir valstybės įmonės išsiskiria tuo, kad jos nuosavybės teise turto neturi, jos patikėjimo teise valdo valstybei nuosavybės teise priklausančią turtą, todėl išieškojimo nukreipimas į valstybės turtą neabejotinai sietinas su viešuoju interesu. Dėl šios priežasties CPK 674 straipsnis reguliuoja išieškojimą iš valstybės ir savivaldybės įmonių, kurios neturi turto. CPK 674 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jeigu valstybės ar savivaldybės įmonė neturi turto, iš kurio galima išieškoti, išieškotojų reikalavimai tenkinami atitinkamai iš valstybės ar savivaldybės biudžeto, bet ne daugiau, negu yra valstybės ar savivaldybės įmonės patikėjimo teise valdomo turto, į kurį negalima nukreipti išieškojimo, vertė. Aptariamo reikalavimų tenkinimo klausimą išieškotojo prašymu išsprendžia teismas nutartimi (CPK 674 straipsnio 2 dalis). Atkreiptinas dėmesys, kad CPK 674 straipsnio norma taikytina tik individualaus išieškojimo atvejais, jeigu kalba eina apie kolektyvinį išieškojimą (bankrotą), tuomet savivaldybės ar valstybės kreditorių reikalavimai tenkinami įmonių nemokumo procesą reglamentuojančių teisės aktų tvarka (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje). Teismų praktikoje išaiškinta, kad kreditorių reikalavimai ir bankroto administravimo išlaidos gali būti tenkinami iš patikėjimo teise valdomo turto, nepriklausomai nuo to, kad bankrutuojanti biudžetinė įstaiga nuosavybės teise turto neturi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje). Sprendžiant klausimą dėl išieškotojo reikalavimų nukreipimo į savivaldybės ar valstybės įstaigos savininko turtą (biudžetines lėšas) turi būti įvertinamos biudžetinių įstaigų 2 straipsnio 2 dalies sąlygos, taip pat įvertinama, kad priėmus nutartį dėl išieškotojo kreditorinio reikalavimo patenkinimo nebūtų viršyta biudžetinės įstaigos teisės aktų nustatyta tvarka valdyto turto vertė. Tai, kad biudžetinė įstaiga yra likviduota ir išregistruota nepaneigia išieškotojo teisės kreiptis į teismą dėl reikalavimų tenkinimo iš valstybės ar savivaldybės biudžeto. (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje). Speciali biudžetinių įstaigų kreditorių tenkinimo tvarka padeda užtikrinti viešąjį interesą ir apginti kreditorių interesus, viena vertus saugojant viešąsias lėšas, kad jos nebūtų naudojamos nepagrįstai, kita vertus išsprendžiant nepatenkintų biudžetinių įstaigų kreditorių reikalavimus.

Paprastai išieškojimas vykdomas iš skolininkui asmeninės nuosavybės teise turimo turto. Tačiau jeigu tokio turto nėra, išieškojimas nukreipiamas į bendrą skolininko su kitais

asmenimis turta. Bendrasavininkai negali ir neprivalo atsakyti už skolininko skolas, todėl tokio išieškojimo atvejais tampa aktualus klausimas dėl skolininko turto dalies bendrame turte nustatymo. Skolininko turto dalies, esančio bendrame su kitais asmenimis, nustatymo ar turto padalijimo tvarka reguliuojama CPK 667 straipsnyje. Jeigu skolininko turto dalis, kuri yra bendra su kitais asmenimis, nenustatyta, antstolis areštuoja visą turtą. Tada skolininkui pasiūloma pateikti jo ir bendraturčių sudarytą sutikimą dėl turto dalies nustatymo ar turto pasidalijimo, kuris būtų patvirtintas notarine tvarka. Jeigu antstolis tokį sutikimą gauna, jis pasiūlo visiems skolininko išieškotojams pateikti prieštaravimą dėl minėto bendraturčių sutikimo. Jeigu prieštaravimas nepateikiamas, antstolis pasiūlo skolininkui, o reikiamais atvejais ir bendraturčiams, pateikti notarine tvarka patvirtintą susitarimą dėl turto dalies nustatymo ar turto pasidalijimo (CPK 667 straipsnio 1 dalis). Jeigu skolininkas nepateikia minėto sutikimo arba susitarimo dėl turto dalies nustatymo ar turto pasidalijimo, antstolis pasiūlo išieškotojams, reikiamais atvejais ir bendraturčiams, kreiptis į teismą su prašymu dėl skolininko turto, kuris yra bendras su kitais asmenimis, dalies nustatymo. Jeigu minėtas prašymas teismui nepateikiamas, antstolis išieškojimą iš bendro turto nutraukia, o pakartotinai toks išieškojimas galimas praėjus ne anksčiau nei vieneriems metams po minėto išieškojimo nutraukimo dienos (CPK 667 straipsnio 2 dalis). Taigi, skolininko turto dalies nustatymą sprendžia notaras arba teismas, priklausomai nuo vykdymo proceso dalyvių aktyvumo šioje procedūroje. Jeigu sutikimas dėl turto dalies nustatymo sudaromas ir dėl jo nepateikiamas prieštaravimas, skolininko turto dalis nustatoma ar turtas padalinamas notarui patvirtinus bendraturčių susitarimą. Tokiu atveju teismo įsikišimas nėra reikalingas. Tačiau jei ši procedūra neįvyksta sėkmingai, tuomet skolininko turto dalies nustatymo klausimas išieškotojo prašymu pavedamas spręsti teismui. Taip pat pastebėtina, kad pagal aptariamą CPK straipsnį teismas turi teisę tik nustatyti skolininko turto dalį, teismas šioje procedūroje turto nedalina. Turtas gali būti padalintas tik notarui patvirtinus atitinkamą bendraturčių susitarimą nesant išieškotojų prieštaravimų. Antstoliui įstatymu nepavesta spręsti dėl skolininko ir kitų asmenų turto priklausomybės ir jų dalių nustatymo. Siekiant teisingai nustatyti skolininko turto dalį teismas atlieka vykdymo proceso kontrolę išspręsdamas galimus dėl to kilsiančius ginčus. Teismui individualizavus skolininko turto dalį bendrame turte, sudaromos prielaidos realiai iš šios turto dalies išieškoti, tuo pačių apsaugant bendraturčių interesus, nuimant areštą nuo viso bendraturčių turto.

3.4. Taikos sutarties vykdymo procese tvirtinimas

Teisė sudaryti taikos sutartį yra šalių dispozityvumo principo įgyvendinimo išraiška (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 93). Šalių sudarytas taikos sutartis tvirtina teismas, o teismo patvirtinta taikos sutartis jos šalims turi galutinio teismo sprendimo (*res judicata*) galią (CK 6.985 straipsnio 1 dalis). Teismo patvirtinta taikos sutartis yra priverstinai vykdytinas dokumentas (CK 6.985 straipsnio 2 dalis). Teismas taikos sutartį tvirtina trimis skirtingais atvejais: 1) ne teisiniame procese, kuomet šalys pateikia tvirtinti sudarytą taikos sutartį CPK XXXIX skyriaus nustatyta tvarka; 2) bet kurios teismo proceso stadijos metu iškelus civilinę bylą (CPK 140 straipsnio 3 dalis); 3) vykdymo proceso metu sudarytas taikos sutartis.

CPK 595 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vykdymo proceso metu išieškotojas ir skolininkas turi teisę sudaryti taikos sutartį. Taikos sutartį šalys sudaro raštu ir pateikia išieškojimą vykdančiam antstoliui. Gavęs taikos sutartį, antstolis vykdomosios bylos vykdymą sustabdo ir ne vėliau kaip per tris darbo dienas nuo šios sutarties gavimo perduoda ją apylinkės teismui, kurio veiklos teritorijoje yra antstolio kontoros buveinė (CPK 595 straipsnio 2 dalis). Pareiškimas dėl taikos sutarties patvirtinimo nagrinėjamas pagal CPK 140 straipsnio taisykles (CPK 595 straipsnio 3 dalis). Taikos sutartis vykdymo procese gali būti sudaryta ne vėliau, nei visiškai įvykdytas vykdomasis dokumentas (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 93). Taigi, šalys viso vykdymo proceso metu turi teisę sudaryti taikos sutartį, o antstolis gavęs taikos sutartį privalo stabdyti vykdomąją bylą ir ją per tris darbo dienas perduoti nagrinėti antstolio veiklos teritorijoje veikiančiam apylinkės teismui (CPK 626 straipsnio 1 dalies 5 punktas). Jei antstolis per tris darbo dienas minėtų veiksmų neatlieka, šalys turi teisę taikos sutartį teikti tvirtinti tiesiogiai teismui (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 93).

Teismų praktikoje pripažįstama, kad pateikta taikos sutartis negali prieštarauti viešajam interesui ir imperatyvioms įstatymų normoms (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 9 nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje). Jeigu taikos sutartis pažeidžia trečiųjų asmenų teises, šių asmenų teisių gynimas laikomas viešuoju interesu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje). Esminę įtaką taikos sutarties galiojimui turi taikos sutarties šalių teisinis statusas ar veiksnumas (CK 6.984 straipsnis). Tvirtindamas taikos sutartį teismas civilinę bylą (šiuo atveju vykdomąją bylą) nutraukia, o tai yra savarankiškas pagrindas užbaigti vykdomąją bylą (CPK 632 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Vykdomoji byla laikoma visiškai

užbaigta išieškojus visas vykdymo išlaidas (CPK 611 straipsnio 4 dalis), todėl sprendina, kad sudarant taikos sutartį vykdymo procese turi būti išspręstas ir vykdymo išlaidų apmokėjimo klausimas. Kitu atveju vykdomoji byla negali būti nutraukiama (užbaigiama), t. y. taikos sutartis negali būti tvirtinama. Taip pat vertinant taikos sutartį turėtų būti atsižvelgiama į jos nuostatų aiškumą ir vykdytinumą, kad taikos sutartis neturėtų dvejopai suprastinų sąlygų. Tačiau tokio pobūdžio taikos sutarties trūkumai yra techninio pobūdžio ir nesudėtingai pašalinami. Atmetus prašymą dėl taikos sutarties patvirtinimo galima kreiptis pakartotinai, pašalinus trūkumus, kurie lėmė taikos sutarties nepatvirtinimą.

Patvirtinus taikos sutartį vykdymo procese įmanoma situacija, kad tokioje byloje gali būti išduoti net keli vykdomieji raštai. Pirmiausia priimamas vykdytinas dokumentas, jo nevykdymo atveju išduodamas vykdomasis raštas, tada pradedamas vykdymo procesas. Vykdyto procese tvirtinant sudarytą taikos sutartį priimama nutartis, kuri yra naujas vykdytinas dokumentas (CPK 584 straipsnio 1 dalies 1 punktas), šios nutarties nevykdant gali būti išduodamas naujas vykdomasis dokumentas ir jo pagrindu pradedama nauja vykdomoji byla. Šioje naujai pradėtoje vykdomojoje byloje ir vėl galima nauja taikos sutartis. Taigi, hipotetiškai įmanoma tokia „pasakos be galo“ situacija. Bet kuriuo atveju tiek taikos sutarties sudarymas, tiek galimybė prašyti vykdomojo rašto ir vėliau jį teikti vykdyti yra šalių autonomijos principo įgyvendinimo išraiška, todėl net ir tokia situacija gali būti pateisinama, jei šalys su tuo sutinka. Teismas tvirtindamas taikos sutartį turi patikrinti ar neegzistuoja esminės neigiamos prielaidos sutarties netvirtinimui (viešasis interesas, imperatyvios įstatymo nuostatos, poveikis trečiųjų asmenų teisėms ir asmenų teisinis statusas (veiksnumas)). Šių prielaidų nenustačius taikos sutartis turėtų būti tvirtinama, tokiu būdu gerbiant šalių autonomijos ir dispozityvumo principus. Teismas patvirtinęs taikos sutartį užtikrina jos privalomumą, šalims suteikdamas galimybę pradėti priverstinio vykdymo veiksmus dėl realaus taikos sutarties sąlygų įvykdymo.

3.5. Vykdyto proceso dalyvių teisių gynimas

Ryškiausiai teisminė vykdymo proceso kontrolė pasireiškia kontroliuojant antstolio procesinę veiklą. CPK 594 straipsnyje įtvirtinta bendroji norma, suteikianti teismui įsakmaus pobūdžio įgaliojimus antstolio atliekamų procesinių veiksmų atžvilgiu. CPK 594 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad antstolio procesinę veiklą kontroliuoja apylinkės teismo, o kai teismas sudarytas

iš teismo rūmų, – teismo rūmų, kurių veiklos teritorijoje yra antstolio kontoros buveinė, teisėjas. Šios kontrolės metu patikrinami ir patvirtinami šio Kodekso VI dalyje nurodyti antstolio surašyti vykdymo proceso dokumentai. Teisėjo nurodymai pašalinti vykdymo proceso pažeidimus antstoliui yra privalomi ir neskundžiami, jeigu šiame Kodekse nenustatyta kitaip (CPK 594 straipsnio 2 dalis). Teismas kontroliuodamas antstolio procesinius veiksmus užtikrina vykdymo proceso teisėtumą, operatyvumą ir ekonomiškumą. Taip pat atlikdamas šią funkciją teismas gali ištaisyti antstolio padarytas klaidas, kurių ištaisyti savo iniciatyva antstolis nesant atitinkamo skundo negali (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje). Antstolio veiklos kontrolė atliekama restrospektyviai, tai reiškia, kad teismas *ex officio* antstolio procesinės veiklos nekontroliuoja, šiai teismo funkcijai atlikti reikalingas atitinkamas suinteresuoto asmens prašymas (skundas). Skundžiami gali būti antstolio atlikti procesiniai veiksmai, arba atsisakymas juos atlikti (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 80-81). Teismui patenkinus pateiktą skundą antstolio priimtas procesinis dokumentas yra naikinamas, tokiu būdu grąžinant šalis į buvusią padėtį iki skundžiamo antstolio procesinio veiksmo atlikimo. Atvejais, kai antstolis nepagrįstai atsisako atlikti kokius nors veiksmus, patenkinus skundą antstolis įpareigojamas atlikti atitinkamus veiksmus. Antstolio procesinių veiksmų kontroliavimas reiškia, kad kontroliuojami antstolio atliekami procesiniai veiksmai vykdant vykdomuosius dokumentus ar vykdant kitas įstatyme numatytas funkcijas. Antstolio atliekamų paslaugų teismas nekontroliuoja (Vėlyvis, *et al.*, 2007, p. 26). Antstolio netinkamai suteiktos paslaugos gali būti atskiros civilinės bylos nagrinėjimo dalykas (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 80-81). Be skundų dėl antstolio veiksmų ar atsisakymo juos atlikti nagrinėjimo, teismui pavesta ginti ir kitus tiesiogiai su vykdymo procesu nesusijusius asmenis, arba susijusius, tačiau tam tikrą, specifinį jų ratą. Taip pat teismas turi pareigą ginti skolininko interesus atvejais, kai yra panaikinamas jau įvykdytas teismo procesinis sprendimas, kuris priimtas skolininko nenaudai.

Įstatymas nenumato kokius konkrečiai antstolio procesinius veiksmus galima apskųsti, tačiau laikoma, kad tai procesiniai antstolio veiksmai (neveikimas), kurie sukelia tam tikras teises pasekmes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje). Antstolio veiksmai skirti ekspertizę skolininko turto vertei nustatyti negali būti skundo dėl antstolio veiksmų objektu, skųsti galima tik antstolio atsisakymą skirti ekspertizę (Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje). Taip pat neskundžiami antstolio veiksmai skirti pakartotinę arba papildomą ekspertizę ir atidėti ekspertizės išlaidų

sumokėjimą (Kauno apygardos teismo 2015 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje). Teismai laikosi pozicijos, kad minėto pobūdžio patvarkymų priėmimas nesukelia teisinių pasekmių skolininkui, o tik sudaro prielaidas joms atsirasti. Neskundžiami antstolio raštai, kuriuose skolininkui pateikiama informacinio pobūdžio informacija (Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje). Neskundžiamas antstolio pranešimas apie įvyksiančias varžytynes (Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje). Taip pat skundžiami turėtų būti tik tokie antstolio procesiniai veiksmai (atsisakymas juos atlikti), kurie priklauso antstolio kompetencijai, nes antstolis negali būti įpareigotas atlikti veiksmus, kurių įstatymas antstoliui nenumato. Ir atvirkščiai, jeigu antstolis atlieka procesinius veiksmus viršydamas savo kompetenciją, tokie antstolio veiksmai turėtų būti skundžiami. Šiuo atveju būtų galima svarstyti ir apie drausmės bylos antstoliui iškėlimą. Taigi, skundžiami yra tik tokie antstolio procesiniai veiksmai (atsisakymas juos atlikti), kurie sukelia atitinkamas teises pasekmes vykdymo proceso dalyviams. Galimybė apskųsti antstolio veiksmus reiškia galimybę iškelti civilinę bylą teisme. Jeigu atitinkamas antstolio procesinis veiksmas neskundžiamas, nes nesukelia teisinių pasekmių, tai nereiškia, kad faktiškai vykdymo proceso dalyvis tokio skundo antstoliui negali paduoti. Antstolis bet kuriuo atveju privalo per penkias darbo dienas išnagrinėti skundą ir jo nesutikimo atveju skundą kartu su vykdomąja byla perduoti antstolio veikimo buveinės teritorijoje esančiam apylinkės teismui (CPK 510 straipsnio 3 dalis). Apylinkės teismo teisėjas gavęs skundą kartu su vykdomąja byla įvertina, ar atliktas procesinis antstolio veiksmas gali būti skundo dėl antstolio veiksmų objektu, ir jeigu nustatoma, kad negali, civilinė byla pagal suinteresuoto asmens skundą nutraukiama CPK 293 straipsnio 1 punkte nustatytu pagrindu. Skundo dėl antstolio veiksmų objektu gali būti toks antstolio procesinis veiksmas, kuris sukelia teises pasekmes. Atitinkamai tai reiškia, kad paduoti skundą dėl antstolio veiksmų (neveikimo) gali tik suinteresuoti vykdymo procese dalyvaujantys asmenys. Šių asmenų teisės ir teisėti interesai gali būti pažeisti antstolio, ir tokia teisių pažeidimo galimybė liudija apie jų tiesioginį suinteresuotumą vykdomąja byla. Paprastai tai gali būti išieškotojas, skolininkas, įkaito davėjas, varžytynėse dalyvaujantys asmenys, skolininko darbdavys, kuriam pavesta atlikti darbo užmokesčio išskaitas (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 84).

CPK 510 straipsnyje nustatyta skundų dėl antstolio veiksmų ar atsisakymo juos atlikti padavimo tvarka, o CPK 512 straipsnis numato terminus, per kuriuos galima paduoti skundus. CPK 510 straipsnis nustato privalomą išankstinę ginčo nagrinėjimo tvarką skundžiant antstolio

veiksmus (atsisakymą atlikti veiksmus). Skundas dėl antstolio veiksmų pirmiausia paduodamas pačiam antstoliui, tuomet antstolis per penkias darbo dienas nuo skundo gavimo dienos priima patvarkymą, kuriuo skundą tenkina, tenkina iš dalies, arba jo netenkina (CPK 510 straipsnio 3 dalis). Visiškai patenkinus skundą ginčijamas vykdymo procese klausimas išsprendžiamas ir tuomet teismo atliekamos vykdymo proceso kontrolės neprireikia. Antstoliui bent dalies pateikto skundo netenkinus, antstolis skundą kartu su vykdomąja byla siunčia antstolio veiklos teritorijoje veikiančiam apylinkės teismui (CPK 510 straipsnio 3 dalis). Jeigu skundo antstolis per penkias darbo dienas neišnagrinėja, suinteresuotas asmuo gali teikti skundą tiesiogiai teismui, svarbu teismui pateikti įrodymus, kad skundas antstoliui buvo teiktas ir per įstatyme nurodytą terminą neišnagrinėtas (CPK 510 straipsnio 4 dalis). Kitu atveju teismas atsisakys priimti skundą CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punkto pagrindu, konstatuodamas, kad pareiškėjas nesilaikė tai bylų kategorijai įstatymų nustatytos išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos (Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje). Išimtis yra atvejai, kuomet vykdymo procese siekiama taikyti laikinąsias apsaugos priemones, šiuo atveju teikiami du skundai, vienas antstoliui, kitas teismui. Teismas šio atveju skundo nenagrinėja, o tik įvertina laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindus (CPK 510 straipsnio 2 dalis). Skundas dėl antstolio veiksmų gali būti paduotas per dvidešimt dienų nuo dienos, kuomet sužinota arba turėta sužinoti apie skundžiamą veiksmą arba nuo sužinojimo ar turėjimo sužinoti, kad antstolis atsisako atlikti veiksmus. Jeigu skundo padavimo terminas praleistas dėl svarbių priežasčių antstolis terminą gali atnaujinti. Jeigu antstolis terminą atsisako atnaujinti, tuomet skundas kartu yra ir netenkinamas. Tokio pobūdžio patvarkymas skundžiamas teismui bendra CPK 510 straipsnyje įtvirtinta tvarka. Taip pat numatytas devyniasdešimties dienų naikinamasis terminas, skaičiuotinas nuo skundžiamo antstolio veiksmo atlikimo dienos, kuriam suėjus teisė paduoti skundą išnyksta. Jeigu toks skundas persiunčiamas teismui, jis turi būti atsisakomas priimti CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punkto pagrindu (nenagrinėtinas teisme), o šiai aplinkybei paaiškėjus vėliau, byla nutraukina CPK 293 straipsnio 1 punkto pagrindu. Vykdomo proceso dalyviai turi pareigą domėtis vykdymo proceso eiga (CPK 640 straipsnio 2 punktas, 644 straipsnio 2 punktas). Minėtas terminas laikomas pakankamu domėtis atliekamais vykdymo proceso veiksmais ir esant poreikiui ginti savo teises. Kitoks aiškinimas nesiderintų su siekiu kuo greičiau ir operatyviau įvykdyti teismo ar kitos institucijos priimtą sprendimą, todėl praleidus naikinamąjį skundo dėl antstolio veiksmų padavimo terminą suinteresuotas asmuo prisiima atitinkamas pasekmes.

Tiesioginio suinteresuotumo vykdomąja byla neturintys asmenys skūsti antstolio veiksmų negali, jiems įstatymas numato galimybę reikšti ieškinį bendra ginčo teisenos tvarka. Antai CPK 603 straipsnis nustato kitų asmenų tiesiogiai nesusijusių vykdanč sprendimą teisių gynimą. Kiti asmenys gali reikšti ieškinį dėl turto, iš kurio išieškoma, priklausymo (CPK 603 straipsnio 1 dalis). Tretysis asmuo gali ginčyti išieškojimą iš turto, jei pagrindžia, kad turtas priklauso jam, o ne skolininkui. Teismas išnagrinėjęs tokio pobūdžio ieškinį išspręs turto, iš kurio išieškoma, priklausomybės klausimą, o toks teismo sprendimas turės esminę reikšmę vykdymo proceso atliekamam išieškojimui, t. y. išieškojimas bus tęsiamas arba nutraukiamas. Taip pat ieškinį dėl arešto panaikinimo gali reikšti teisėtas turto, iš kurio išieškoma, valdytojas (CPK 603 straipsnio 2 dalis), šiuo atveju atsakovais byloje bus skolininkas ir išieškotojas (CPK 603 straipsnio 3 dalis), o jeigu turtas perduotas tretiesiems asmenims, tai atitinkamai ieškinys reiškiamas šioms asmenims (CPK 603 straipsnio 4 dalis). Minėti ieškiniai nagrinėjami ginčo, o ne ypatingosios teisenos tvarka. Tam tikras materialaus pobūdžio taisyklės nustato ir CPK 602 straipsnis, kuris suinteresuotiems vykdymo procese asmenims nustato teisę ginčyti turto pardavimo iš varžytinių aktą, turto perdavimo išieškotojui aktą ir turto pardavimo be varžytinių aktą (CPK 602 straipsnio 1 dalis). Pagrindus minėtiems aktams nugincyti nustato CPK 602 straipsnio 2 dalis. Minėti aktai tam tikra prasme prilygsta pirkimo-pardavimo sutartims, todėl jų nugincijimui aktualios ir CK ketvirtosios knygos normos.

Galiausiai teismo atliekama vykdymo proceso dalyvių teisių gynyba pasireiškia ginant atskirą jų rūšį – darbuotojus. CPK 772 straipsnyje numatyta supaprastinta išieškotojo (darbuotojo) teisių gynyba, kai skolininkas (darbdavys) nevykdo teismo sprendimo, kuriuo buvo įpareigotas grąžinti darbuotoją į darbą arba pakeisti atleidimo iš darbo formuluotę jei dėl to darbuotojas negalėjo gauti kito darbo. Tokiu atveju teismas darbuotojo (išieškotojo) prašymu priima nutartį išieškoti iš darbdavio atlyginimą už priverstinės pravaikštos laiką arba išmokėti neteisėtai perkeltam į kitą darbą darbuotojui darbo užmokesčio skirtumą už visą laiką nuo sprendimo priėmimo dienos iki jo įvykdymo dienos (CPK 772 straipsnis). Atkreiptinas dėmesys, kad toks teisių gynybos būdas negalimas pagal Darbo ginčų komisijos priimtus sprendimus, ši procedūra taikoma tik esant įsiteisėjusiam teismo sprendimui (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 547). Teismo ar darbo ginčo komisijų procesinių sprendimų nevykdymo atvejais, darbuotojo teisių gynyba numatyta ir darbo ginčo komisijose. Pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso 232 straipsnio 1 dalį kai darbdavys nevykdo darbo ginčų komisijos arba teismo sprendimo ar nutarties, darbuotojo prašymu darbo ginčų komisija priima sprendimą skirti

darbdaviui iki 500 eurų baudą už kiekvieną praleistą savaitę nuo sprendimo (nutarties) priėmimo dienos iki įvykdymo dienos, bet ne ilgiau kaip už šešis mėnesius. Bauda priteisiama darbuotojo naudai. Toks darbo ginčų komisijos sprendimas yra vykdomasis dokumentas, vykdomas CPK nustatyta tvarka (2 dalis). Kadangi bauda išieškoma darbuotojui, ji atlieka kompensacinę funkciją, o tai bent iš dalies padeda apginti pažeistas darbuotojo teises.

Taigi, vykdymo procese teismui suteikta kompetencija ginti ne tik vykdymo procesu tiesiogiai susijusius asmenis, bet ir tiesiogiai šiuo procesu nesusijusius asmenis. Bendroji teisių gynimo tvarka yra skundo dėl antstolio veiksmų padavimas, o ieškininę teiseną arba supaprastintą procesą ginant darbuotojus vykdymo procese būtų galima laikyti specialiu pažeistų teisių, vykdymo procese, gynimo būdu.

Teismo atliekama vykdymo proceso šalių gynyba pasireiškia ir atvejais, kada yra panaikinamas jau įvykdytas procesinis teismo sprendimas. Tokiais atvejais teismui kyla pareiga išspręsti sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimą. Tai gali būti atvejai, kai jau įvykdytas procesinis teismo sprendimas naikinamas bylą išnagrinėjus kasacine tvarka arba atnaujinus procesą, taip pat sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimą gali tekti spręsti skubaus sprendimo įvykdymo atvejais.

Sprendimo įvykdymo atgręžimo tvarka detalizuojama CPK LVI skyriuje. Sprendimo įvykdymo atgręžimas grindžiamas principu, kad neteisėtas sprendimas daro neteisėtu ir tokio sprendimo vykdymą (Jokubauskas, *et al.*, 2023, p. 507). Sprendimo įvykdymo atgręžimu siekiama grąžinti šalis į padėtį, buvusią prieš panaikinto teismo procesinio sprendimo įvykdymą. Todėl įgyvendinant sprendimo įvykdymo atgręžimą, skolininkui turi būti grąžinta ne tik tai, ką jis yra perdavęs išieškotojui (ieškovui), bet ir atgauti bylinėjimosi išlaidų ir sprendimo vykdymo išlaidų atlyginimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje). To paties nebūtų galima pasakyti apie vykdymo išlaidas. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad sprendimo įvykdymo atgręžimas nukreipiamas tik į tą asmenį, kurio naudai išieškota. Sprendimo įvykdymo atgręžimas negali būti nukreipiamas į kitu materialiuoju teisiniu (ne panaikinto teismo sprendimo) pagrindu lėšas (turtą) įgijusį asmenį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje). Tai reiškia, kad sprendimo įvykdymo atgręžimas negali būti taikomas siekiant išreikalauti iš skolininko sąskaitos nurašytas vykdymo išlaidas, nes panaikinamas yra teismo sprendimas, o ne antstolio sudaromas vykdymo išlaidų apskaičiavimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje). Sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimą teismas privalo

išspręsti savo iniciatyva (CPK 761 straipsnio 1 dalis, 762 straipsnio 1 dalis). Tačiau šios pareigos įvykdymas gali būti neįmanomas dėl įrodymų, liudijančių apie realų sprendimo įvykdymą, stokos. Todėl CPK 761 straipsnio 1 dalyje ir CPK 762 straipsnio 2 dalyje nustatyta atsakovo teisė kreiptis į teismą su atskiru pareiškimu dėl sprendimo įvykdymo atgręžimo, jei šis klausimas naujai išnagrinėjus bylą (teismo procesiniam sprendimui tapus nepalankiam ieškovui) nebuvo išspręstas teismo. Sprendimo įvykdymo atgręžimas įmanomas ne visais atvejais, antai panaikinto teismo sprendimo pagrindu iš atsakovo priteisus konkretų daiktą ir ieškovui jį realizavus sąžiningiems tretiesiems asmenims, konkretus daiktas iš sąžiningų trečiųjų asmenų nebegali būti išreikalautas, todėl atgręžiant sprendimo įvykdymo spręstinas prarasto turto vertės kompensacijos klausimas. Taip pat tam tikrais sprendimo įvykdymo atgręžimas apribojamas paties įstatymo, antai jis ribotas atvejais bylose dėl išlaikymo periodinėmis išmokomis (CPK 762 straipsnio 3 dalis) ar bylose dėl darbo užmokesčio ar jam prilygintų išmokų išieškojimo (CPK 762 straipsnio 4 dalis). Šiais atvejais vien priimto teismo procesinio sprendimo panaikinimo neužtenka, sprendimo vykdymo atgręžimo siekiantis asmuo privalo įrodyti papildomas sąlygas.

Atskira susijusi skolininko (atsakovo) pažeistų teisių gynība pasireiškia numatant atsakovo teisę reikalauti nuostolių atlyginimo atvejais, kai išieškotojas prašė sprendimą vykdyti skubiai ir vėliau toks sprendimas yra panaikinamas (CPK 760 straipsnio 2 dalis). Išieškotojas prašydamas skubaus sprendimo vykdymo veikia savo rizika, todėl galiausiai gavus nepalankų sprendimą, išieškotojas privalo atlyginti nuostolius, padarytus nepagrįstai pasikreipus į teismą ir paprašius skubaus sprendimo vykdymo. Teismas sprenddamas sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimą atstato įsiteisėjusiu teismo sprendimu nustatytų teisinių santykių stabilumo tarp šalių pusiausvyrą, šiuo atveju pažeistų teisių gynimą nukreipdamas konkrečiai atsakovo (skolininko) teisių ir teisėtų interesų gynimui.

Taigi, teisminė vykdymo proceso kontrolė ryškiausiai pasireiškia nagrinėjant skundus dėl antstolio veiksmų, tokiu būdu teismas gali naikinti antstolio priimtus procesinius veiksmus ar įpareigoti antstolį atlikti atitinkamus veiksmus. Šiais valdingais įgaliojimais teismas daro tiesioginę intervenciją į vykdymo procesą, tačiau to atlikti savo iniciatyva negali, visada reikalingas suinteresuoto asmens skundas. Skundžiami gali būti antstolio atlikti procesiniai veiksmai arba atsisakymas juos atlikti, jei jie sukelia teises pasekmes vykdymo proceso dalyviams. Skundas pirmiausia paduodamas antstoliui, o jei skundas netenkinamas – perduodamas nagrinėti teismui. Skundo padavimui numatytas atnaujinamas procesinis

terminas ir naikinamasis procesinis terminas. Teismas gali ginti ir kitų vykdymo procese konfigūruojančių asmenų teises, antai išspręsti turto, iš kurio išieškoma, priklausomybės klausimus, teisėto turto, iš kurio išieškoma, valdytojo prašymu panaikinti areštą, panaikinti turto perdavimo aktą ar specialia tvarka ginti išieškotojo darbuotojo interesus. Teismas turi pareigą atskirai ginti skolininko (atsakovo) pažeistas teises atvejais, kuomet yra panaikinamas skolininkui nepalankus jau įvykdytas sprendimas ir šią pareigą teismas įgyvendina pasitelkdamas sprendimo įvykdymo atgręžimo institutą. Įgyvendindamas vykdymo proceso dalyvių (ir ne tik) pažeistų teisių gynimo funkciją teismas užtikrina vykdymo proceso teisėtumą.

IŠVADOS

1. Teisminės vykdymo proceso kontrolės funkcijos įgyvendinamos konkrečiomis jų formomis. Šias funkcijas vykdymo procese pagal sprendžiamo klausimo pobūdį galima suskirstyti į tokias grupes: vykdomojo dokumento išdavimas, sankcijų skyrimas vykdymo procese, kliūčių vykdymo procese pašalinimas, taikos sutarties vykdymo procese tvirtinimas, vykdymo proceso dalyvių teisių gynimas.
2. Analizuojant teisminės vykdymo proceso kontrolės teisinio reguliavimo raidą pastebima, kad teisminė vykdymo proceso kontrolė turi tendenciją siaurėti, dalis teismo spęstų klausimų vykdymo procese buvo panaikintos arba perduotos savarankiškai spręsti antstoliams. Pagrindinė priežastis lėmusi teisminės vykdymo proceso kontrolės siaurėjimą yra siekis mažinti teismų darbo krūvį ir spartinti vykdymo procesą. Teisinio reguliavimo pokyčiai suponuoja, kad ilginiui įstatymų leidėjas pradėjo pasitikėti antstolių atliekama veikla ir jos teisėtumu.
3. Teisminės vykdymo proceso paskirtis yra užtikrinti vykdymo proceso teisėtumą, o tokios kontrolės būtinybę lemia vykdymo procese naudojamų priemonių priverstinis pobūdis. Kiekviena teismo atliekama funkcija vykdymo procese yra reikšminga vykdymo procesui. Išduodant vykdomąjį dokumentą sudaromos prielaidos teisėtam vykdymo procesui; sankcijų skyrimas atlieka skatinamąją funkciją vykdyti įsakmaus pobūdžio reikalavimus vykdymo procese; šalinant kliūtis užtikrinamas vykdymo proceso nepertraukiamumas ir vientisumas; tvirtinant taikos sutartį įgyvendinamas šalių autonomijos principas; ginant vykdymo proceso dalyvių teises užtikrinamas vykdymo proceso dalyvių lygiateisiškumas ir teisės viršenybės principas.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). Valstybės žinios, Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, Nr. 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (2000). Valstybės žinios, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002), Valstybės žinios, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002). Valstybės žinios, Nr. 37-1341.
6. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (2002). Valstybės žinios, Nr. 73-3084.
7. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (2016). TAR, Nr. 23709.
8. Zivilprozessordnung (Vokietijos civilinio proceso kodeksas - ZPO).
9. Lietuvos Respublikos Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (2002), Valstybės žinios, Nr. 53-2042.
10. Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo išmokų įstatymas (2006). Valstybės žinios, Nr. 144-5464.
11. Lietuvos Respublikos apylinkių teismų įsteigimo ir jų veiklos teritorijų nustatymo įstatymas (2023). TAR, Nr. 14328.
12. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 512, 609, 610, 632, 756 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir 652 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas (2008). Valstybės žinios, Nr. 138-5446.
13. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas (2011). Valstybės žinios, Nr. 85-4126.
14. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas (2011). Valstybės žinios, Nr. XI-1480.
15. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymas (2016). TAR, Nr. 2016-26956.
16. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 27, 35, 80, 82, 86, 115, 162-2, 284, 350, 515, 577, 582 ir 608 straipsnių pakeitimo įstatymas (2022). TAR, Nr. 2022-15470.

17. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 130- 4682.

Specialioji literatūra:

18. Eissing. V. R., (2016). *Die Durchsetzung von Unterlassungsansprüchen nach § 890 ZPO im Spannungsfeld der materiellrechtlichen und prozessualen Erledigung Unter besonderer Berücksichtigung einer zeitlich beschränkten Erledigungserklärung*. Duncker & Humblot GmbH, Berlin [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: [Duncker & Humblot - Berlin: Die Durchsetzung von Unterlassungsansprüchen nach § 890 ZPO im Spannungsfeld der materiellrechtlichen und prozessualen Erledigung](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].
19. Jokubauskas R., Višinskis V., (2023). *Asmeninio pobūdžio teismo sprendimo vykdymo priverstine tvarka problemos*. Mokslo darbai. Jurisprudencija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: [ASMENINIO POBŪDŽIO TEISMO SPRENDIMO VYKDYMO PRIVERSTINE TVARKA PROBLEMOS | Jurisprudencija](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].
20. Jokubauskas, R. ir kt. (2022). *Vykdymo procesas: asmenų teisių ir pareigų balansas*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: [Vykdymo procesas: asmenų teisių ir pareigų balansas : monografija](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].
21. Jokubauskas R. ir kt., (2023). *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso mokslinis praktinis komentaras. VI dalis. Vykdymo procesas*. Vilnius: Lietuvos antstolių rūmai.
22. Laužikas E., Mikelėnas V. ir Nekrošius V., (2003). *Civilinio proceso teisė I tomas*. Vilnius: Justitia.
23. Laužikas E., Mikelėnas V. ir Nekrošius V., (2005). *Civilinio proceso teisė II tomas*. Vilnius: Justitia.
24. Stauskienė, E. (2006). *Teismo vaidmuo vykdymo procese*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
25. Vėlyvis S., Višinskis V., Žalėnienė I., (2007). *Antstolio procesinių veiksmų apskundimas*. Mokslo darbai. Jurisprudencija. Mykolo Romerio universitetas

- [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: [Antstolio procesinių veiksmų apskundimas | Jurisprudencija](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].
26. Vėlyvis S., Višinskis V., Žalėnienė I., (2007). *Kuratoriaus dalyvavimas civiliniame procese (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Mokslo darbai. Jurisprudencija. Mykolo Romerio universitetas [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: [Kuratoriaus dalyvavimas civiliniame procese \(kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai\) | Jurisprudencija](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].
27. Višinskis V., Ambrasienė D., (2008). *Teismo vykdomųjų dokumentų išdavimo tvarka*. Mokslo darbai. Jurisprudencija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: [Teismo vykdomųjų dokumentų išdavimo tvarka | Jurisprudencija](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].

Teismų praktika:

28. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2024 m. lapkričio 12 d. sprendimas Nr. 54171/21.
29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 27 d. nutarimas byloje Nr. 15/97.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-238/2007.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98/2010.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-144/2008.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 9 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-72/2009.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-242/2009.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-204/2010.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-247/2010.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-270/2011.

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-627/2013.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-362/2014.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-5-695/2015.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587-687/2015.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-302-686/2016.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-351-421/2016.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392-313/2016.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-522-378/2016.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62-695/2017.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-199-248/2017.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-71-916-2018.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-246-687/2018.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-385-219/2018.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-108-469/2019.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-76-403/2020.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-227-969/2020.

54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-356-684/2020.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-3-943/2022.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-12-313/2023.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90-823/2023.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-15-1120/2024.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-74-381/2024.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-170-823/2024.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-52-684/2025.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. kovo 13 d. atskiroji nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-52-684/2025.
63. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2KT-81/2012.
64. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2KT-35/2013.
65. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugpjūčio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2KT-84-943/2015.
66. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2KT-66-387/2019.
67. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-513-798/2020.
68. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-345-253/2009.
69. Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1511-460/2011.

70. Kauno apygardos teismo 2015 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-938-657/2015.
71. Šiaulių apygardos teismo 2017 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2KT-74-210/2017.
72. Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-903-459/2017.
73. Šiaulių apygardos teismo 2017 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-980-856/2017.
74. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1103-881/2018.
75. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1730-258/2018.
76. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2KT-42-430/2018.
77. Kauno apygardos teismo 2018 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1625-254/2018.
78. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-2576-866/2020.
79. Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-96-601/2025.
80. Kauno apygardos teismo 2025 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-465-638/2025.
81. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2VP-17871-994/2017.
82. Kauno apylinkės teismo Kaišiadorių rūmų 2019 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2VP-15159-359/2019.
83. Kauno apylinkės teismo Kaišiadorių rūmų 2019 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2VP-20427-1084/2019.
84. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2024 m. rugpjūčio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2VP-20638-820/2024.
85. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2025 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2VP-10087-1193/2025.

Kiti šaltiniai:

86. Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Reg. Nr. XIIIIP-5059(2)- XIIIIP-5063(2), XIIIIP-5065(2).
87. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 512, 609, 610, 611, 632, 753, 756, 758 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 652 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto aiškinamasis raštas.

SANTRAUKA

Teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo ypatumai

Rolandas Bugys

Magistro darbe nagrinėjami teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo ypatumai Lietuvoje. Teisminę vykdymo proceso kontrolę sudaro teismo atliekamos funkcijos vykdymo procese, todėl tiriamos konkrečios teismo atliekamos funkcijos, aptariami jų įgyvendinimo ypatumai ir reikšmė. Pirmoje dalyje analizuojama vykdymo proceso ir teisminės vykdymo proceso kontrolės samprata, jų reikšmė ir paskirtis. Atskleidžiama kuo vykdymo procesas yra reikšmingas, aiškinama kaip teisminė vykdymo proceso kontrolė užtikrina teisėtą vykdymo procesą. Pabrėžiama, kad užtikrinti vykdymo proceso teisėtumą itin svarbu dėl vykdymo procese pasitelkiamų priverstinio pobūdžio priemonių. Antroje dalyje nagrinėjama teismo funkcijų vykdymo procese kaita – išnykusios ir pakitusios teisminės vykdymo proceso kontrolės formos. Siekiama išsiaiškinti įstatymų leidėjo valią atliekamais vykdymo procesą reguliuojančių aktų pakeitimais, išsiaiškinti pokyčius lėmusias priežastis. Trečioje dalyje išsamiai analizuojamos konkrečios teisminės vykdymo proceso kontrolės įgyvendinimo formos: vykdomųjų dokumentų išdavimas, sankcijų skyrimas, kliūčių vykdymo procese šalinimas, taikos sutarčių tvirtinimas bei vykdymo proceso dalyvių teisių gynimas. Išsamiai atskleidžiami šių kontrolės formų įgyvendinimo ypatumai. Tyrimo rezultatai parodė, kad teisminės vykdymo proceso kontrolės apimtis kinta, nors tam tikra teismo kompetencija kontroliuoti vykdymo procesą plėtėsi, tačiau ryškiau pasireiškia teisminės vykdymo proceso kontrolės siaurėjimas, o tai galima paaiškinti siekiu mažinti teismų darbo krūvį ir spartinti vykdymo procesą. Nustatyta, kad ne visa įstatymu nustatyta teismo kompetencija vykdymo procese yra veiksminga ar realiai veikianti, kai kurie aspektai taisytini dėl teisinės logikos ir teisinio apibrėžtumo stokos, tačiau yra sveikintinų aspektų, tokių kaip perteklinių veiksmų vykdymo procese atsisakymas, neprarandant proceso teisėtumo patikros.

SUMMARY

Peculiarities of the implementation of judicial control of enforcement proceedings

Rolandas Bugys

The Master's thesis examines the peculiarities of judicial control over enforcement proceedings in Lithuania. Judicial control of the enforcement process consists of the functions performed by the court in enforcement proceedings; therefore, the specific functions carried out by the court are analyzed, along with the peculiarities and significance of their implementation. The first part analyzes the concept of enforcement proceedings and judicial control over them, their meaning, and their purpose. It highlights the importance of the enforcement process and explains how judicial review ensures its lawfulness. It emphasizes that the legality of the enforcement process is particularly crucial due to the coercive nature of the instruments used. The second part explores the evolving role of courts in enforcement proceedings, including the disappearance and transformation of certain forms of judicial control. The aim is to clarify the legislator's intent in amending the legal acts regulating enforcement proceedings and to identify the reasons behind these changes. The third part provides a detailed analysis of the specific forms of judicial control over the enforcement process, including the issuance of enforcement documents, the imposition of sanctions, the removal of obstacles to enforcement, the approval of settlement agreements, and the protection of the rights of the parties involved. The distinct features of each form of control are examined in detail. The study's findings indicate that the scope of judicial control over enforcement proceedings is evolving. While the court's competence in overseeing enforcement has expanded in some respects, judicial control has, in other areas, been significantly reduced. This trend can be explained by the desire to lighten the courts' workload and accelerate enforcement proceedings. However, not all aspects of the court's statutory competence in enforcement proceedings have proven effective or functional. Some elements require revision due to inconsistencies in legal logic and a lack of legal certainty. Nevertheless, positive developments have been observed, such as the elimination of redundant actions in enforcement proceedings while maintaining oversight of their legality.